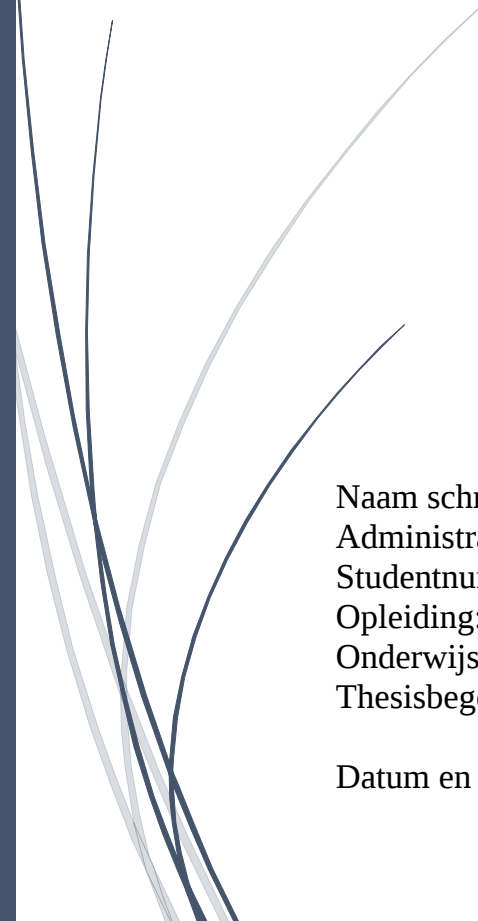

Het zal mij een zorg zijn!

Een wetenschappelijk juridisch onderzoek naar de jurisprudentie vanaf 2013 omtrent de zorgplicht in het basis- en middelbaar onderwijs naar aanleiding van de door Pajmans geschetste reikwijdte inzake de zorgplicht van scholen.

Naam schrijver:
Administratienummer:
Studentnummer:
Opleiding:
Onderwijsinstelling:
Thesisbegeleider:

S. (Sigrid) de Groot
u239889
2015267
Master Rechtsgeleerdheid
Tilburg University
dhr. dr. P.W.J. Verbruggen LLM MPhil

Datum en plaats van verschijning: Mei 2020 te Tilburg

Het zal mij een zorg zijn!

Een wetenschappelijk juridisch onderzoek naar de jurisprudentie vanaf 2013 omtrent de zorgplicht in het basis- en middelbaar onderwijs naar aanleiding van de door Paijmans geschetste reikwijdte inzake de zorgplicht van scholen.

Naam schrijver:	S. (Sigrid) de Groot
Administratienummer:	u239889
Studentnummer:	2015267
Opleiding:	Master Rechtsgeleerdheid
Onderwijsinstelling:	Tilburg University
Thesisbegeleider:	dhr. dr. P.W.J. Verbruggen LLM MPhil

Datum en plaats van verschijning:	Mei 2020 te Tilburg
-----------------------------------	---------------------

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis ‘Het zal mij een zorg zijn!’ die ik heb geschreven in het kader van de Master Rechtsgeleerdheid aan Tilburg University. In dit onderzoek is allereerst gekeken naar de benadering van mevrouw Paijmans omtrent de zorgplicht van basis- en middelbare scholen. Vervolgens is gekeken of het door haar geschetste kader in 2012 wordt gehanteerd in de jurisprudentie vanaf 2013 tot heden.

Dit onderzoek heeft mij een nieuwe kijk gegeven in het aansprakelijkheidsrecht, namelijk de aansprakelijkheid omtrent de zorgplicht van scholen in het basis- en middelbaaronderwijs. Het heeft mij verbaasd hoe lastig het is om schade, naar aanleiding van (soms erg heftige) ongevallen, vergoed te krijgen.

Het schrijven van deze thesis is absoluut niet makkelijk geweest. In het bijzonder wil ik daarom graag mijn thesisbegeleider, de heer P.W.J. Verbruggen, bedanken voor zijn geduld, begeleiding en voor de feedback die ik van hem heb ontvangen. Zonder hem was ik niet tot een geschikt eindresultaat gekomen.

Ik wens u allen veel leesplezier!

Sigrid de Groot

Tilburg, mei 2020

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen

Hoofdstuk 1	Inleiding	6
1.1	Probleemanalyse	6
1.2	Onderzoeksdoel	9
1.3	Centrale vraag	10
1.4	Deelvragen	10
1.5	Methodologie	11
1.6	Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2	De zorgplicht van scholen	12
2.1	Leerplicht	12
2.2	Zorgplicht	13
2.3	Zorgvuldigheidsnorm	14
2.3.1	Kelderluikcriteria	14
2.4	Zorgplicht volgens B.M. Paijmans	15
2.4.1	Scholen	15
2.4.2	Duur van de zorgplicht	17
2.5	De zorgplicht van een school inzake het bewegingsonderwijs volgens Paijmans	18
2.5.1	Invulling van de zorgplicht in fasen	19
2.6	De zorgplicht van een school bij gewone ongevallen volgens Paijmans	23
2.6.1	Invulling van de zorgplicht in fasen	24
2.7	Kwaliteit van het onderwijs	27
2.8	De zorgplicht van een school bij de kwaliteit van het onderwijs volgens Paijmans	29
2.8.1	Reikwijdte van de zorgplicht in twee fasen	29
2.9	De analyse van Paijmans in tabellen	31
Hoofdstuk 3	De gevallen in de jurisprudentie vanaf 2013	33
3.1	Materiële reikwijdte van de zorgplicht voor scholen in algemene zin	33
3.1.1	Een zorgplicht	33
3.1.2	De formulering	34
3.1.3	Inspanningsverplichting	35
3.1.4	In-loco-parentis-beginsel	36

3.1.5	Spanningsveld ongevallen	36
3.2	Jurisprudentie inzake het bewegingsonderwijs en de gewone ongevallen	37
3.2.1	De fase van voorzorg	38
3.2.2	De fase van uitvoering	43
3.2.3	De fase van nazorg	44
3.2.4	Extra bij het bewegingsonderwijs	45
3.3	Jurisprudentie inzake de kwaliteit van het onderwijs	45
3.3.1	Fase 1: algemene inspanningen	45
3.3.2	Fase 2: concrete inspanningen	46
3.4	Overzicht	47
Hoofdstuk 4	Vergelijkingen	49
4.1	De (bijzondere) zorgplicht	49
4.2	Verbreden definitie	50
4.3	Zorgplicht in fasen	51
4.4	De toetsingsmaatstaf van Paijmans	52
4.5	De twee fasen en tweetrapstoetsing	52
4.6	De uitspraken inzake de zorgplicht van scholen	52
Hoofdstuk 5	Conclusies	54
5.1	Zorgplicht algemeen	54
5.2	Zorgplicht Paijmans	54
5.3	Uitspraken vanaf 2013	55
5.4	Vergelijking	56
	Bibliografie	57
	Lijst van gebruikte jurisprudentie	59

Lijst van afkortingen

Art.	Artikel
BW	Burgerlijk Wetboek
Gw.	Grondwet
Hof	Gerechtshof
HR	Hoge Raad
LKC	Landelijke Klachtencommissie Onderwijs
NEN	Nederlandse Norm
Rb.	Rechtbank
WPO	Wet op het primair onderwijs
WVO	Wet op het voorgezet onderwijs

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Probleemanalyse

In het schooljaar 2018/19 volgden 1.508.912 kinderen primair onderwijs en 968.197 kinderen het voortgezet onderwijs. In totaal waren dat 2.477.109 leerlingen.¹ Een verplicht onderdeel binnen het basis- en voortgezet onderwijs is het bewegingsonderwijs, ook wel gym genoemd. Gymmen is een onderdeel binnen het primair onderwijsprogramma, omdat het onder andere gezond is, belangrijk is bij de sociale omgang met klasgenoten en de schoolprestaties positief beïnvloedt.² Echter, brengt dit type onderwijs ook verhoogde risico's met zich mee. Dit is ook te merken aan het aantal bezoeken van schoolgaande kinderen aan de Spoedeisende Hulp. In 2018 vonden naar schatting 117.000 keer een bezoek aan de Spoedeisende Hulp in verband met een sportblessure plaats. Hiervan was 11% afkomstig vanuit het bewegingsonderwijs. Dit waren in 2018 zo'n 12.870 bezoeken aan de Spoedeisende Hulp.³

Een ongeval kan (blijvende) schade met zich meebrengen, waarbij de discussie kan ontstaan wie voor deze schade verantwoordelijk is. Kortom: wie is er aansprakelijk voor de schade die door het ongeval is geleden? De hoofdregel is dat iedereen in beginsel zijn eigen schade draagt. Er zijn hierop echter wel uitzonderingen. Hierbij kan gedacht worden aan schade die is ontstaan uit wanprestatie (artikel 6:74 BW) of door een onrechtmatige daad (artikel 6:162 BW). Gekeken wordt dan of de docent of de school aan de op haar rustende zorgplicht heeft voldaan.

Geschillen over de aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt tijdens de gymles worden voornamelijk beoordeeld door lagere rechters. Zaken komen zelden bij de Hoge Raad terecht. In 2007 boog de Hoge Raad zich in de zaak SKOL/Van Tol⁴ evenwel over een kwestie waarbij een dertienjarige leerling met een visuele handicap letsel opliep, toen hij tijdens de gymles een zweefkoprool probeerde te maken. Hij durfde de koprool in eerste instantie niet te maken, maar nadat de docent hem aanmoedigde en hem een colaatje beloofde, deed hij het toch. De Hoge Raad keek in deze zaak naar de zorgplicht van de gymdocent en de school en

¹ CBS, 'Onderwijsinstellingen; grootte, soort, levensbeschouwelijke grondslag', 30 augustus 2019, opendata.cbs.nl.

² E. Hartman, J.W. de Greeff, L. Verburg, A. Meijer, I.M.J. van der Fels, J. Smith, C. Visscher, *Effecten van fysieke activiteit op cognitie en de hersenen van kinderen in het primair onderwijs*, Groningen: Universitair Medisch Centrum Groningen 2015.

³ H. Valkenberg & C. Stam, *Sportblessures in Nederland (cijfers 2018)*, Amsterdam: VeiligheidNL september 2019, p. 7.

⁴ HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ0129.

concludeerde dat de gymdocent de jegens de leerling betaamde zorgvuldigheid niet in acht had genomen door het toepassen van een extern motivatiemiddel, namelijk het colaatje.

Naar aanleiding van dit arrest is Paijmans⁵ nader ingegaan op de reikwijdte van de zorgplicht van scholen.⁶ Volgens haar valt de zorgplicht inzake het bewegingsonderwijs uiteen in drie fasen: de voorfase, de uitvoeringsfase en de nazorgfase. Het indelen in fasen, met de daarbij behorende verplichtingen van de school en de gymleraar, is zinvol om te kunnen bepalen in hoeverre een school succesvol aansprakelijk kan worden gehouden voor schade die een leerling lijdt als gevolg van een evenement tijdens het bewegingsonderwijs.⁷ De voorfase houdt de randvoorwaarden in die nodig zijn voor een goede les in bewegingsonderwijs. Denk hierbij aan de bevoegdheid van de gymleraar, het niveau van de oefeningen en de technische gesteldheid van de materialen. Deze randvoorwaarden moeten in orde zijn, wil een school ontkomen aan het oordeel dat zij onzorgvuldig heeft gehandeld.⁸ De tweede fase is de uitvoeringsfase, dit is dus het moment dat de leerlingen de opgedragen oefening daadwerkelijk uitvoeren. Hierbij dient de gymdocent toezicht te houden, in te grijpen waar nodig en zich te onthouden van onverantwoord handelen. Daarnaast kan ook nalaten verwijtbaar zijn. Een voorbeeld hiervan is het arrest van 14 juni 1985⁹ waarbij de gymdocent niet ingreep op het moment dat leerlingen steeds gevaarlijkere sprongen gingen proberen op de trampoline. Een van de leerlingen probeerde de ‘dodensprong’ te doen, waarna hij verkeerd terecht kwam en een dwarslaesie opliep. De leraar had de eerdere afwijkende/gevaarlijke sprongen van de leerlingen gezien en had daar moeten ingrijpen.¹⁰ Tot slot is er de nazorgfase. Als in een eerdere fase, ondanks het zorgvuldige handelen, een ongeval heeft plaatsgevonden, dan stopt de zorgplicht voor de school/gymdocent niet. Ook in de fase daarna dient de gymdocent eventueel ernstig letsel te onderkennen, adequaat te handelen en zich te onthouden van gedragingen die het letsel kunnen vergroten.¹¹ Paijmans concludeert dat gezien de ongelijke verhouding tussen een leerling en een leraar er veel van de leraar wordt verwacht. Zeker als het bewegingsonderwijs betreft, waar het risico op letsel groot is.¹²

⁵ Mevrouw B.M. Paijmans is advocaat sinds 1 april 2002. Zij is in 2013 gepromoveerd tot doctor in de rechtsgeleerdheid n.a.v. het schrijven van haar proefschrift over de zorgplicht van scholen.

⁶ B.M. Paijmans, *Gymongevallen: wanneer is een school aansprakelijk?*, Verkeersrecht 1 juli 2007.

⁷ Paijmans 2007, onder 4.2.

⁸ Paijmans 2007, onder 4.2.1.

⁹ HR 14 juni 1985, ECLI:NL:HR:1985:AJ5212.

¹⁰ Paijmans 2007, onder 4.2.2.

¹¹ Paijmans 2007, onder 4.2.3.

¹² Paijmans 2007, onder 5.

In 2013 verscheen het proefschrift van Paijmans over de zorgplicht van scholen.¹³ Hier gaat zij dieper in op de door haar geschetste fasen waarin de zorgplicht van een school tijdens het bewegingsonderwijs kan worden opgedeeld.¹⁴ Zij heeft deze fasen geschetst om de open norm, dat het handelen van een gymdocent wordt begrensd door hetgeen van een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot mag worden verwacht, te concretiseren.¹⁵

In haar proefschrift is Paijmans niet alleen ingegaan op de zorgplicht die geldt in het bewegingsonderwijs. Naast het bewegingsonderwijs, spelen leerlingen in hun pauzes ook buiten (of binnen op het moment dat het slecht weer is), gaan zij op schoolreisjes en organiseert een school open dagen. Ook hier heeft de school te maken met verhoogde risico's op een ongeval en geldt een zorgplicht voor de leraar en de school. Deze zorgplicht houdt in dat een school alle inspanningen moet verrichten die redelijkerwijze van haar kunnen worden gevergd om een veilig schoolklimaat te bieden.¹⁶ Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting. Ongevallen tijdens deze andere activiteiten met een verhoogd risico worden door Paijmans aangeduid als 'gewone ongevallen'.¹⁷ Ook bij de gewone ongevallen wordt de zorgplicht van de school door Paijmans ingedeeld in de eerder genoemde drie fasen (voorzorg, uitvoering en nazorg).

Bij het aannemen van een leerling op een school binnen het basis- en voorgezet onderwijs ontstaat een rechtsverhouding tussen de school en de ouders/leerling die verplichtingen over en weer meebrengt.¹⁸ Paijmans heeft daarom in haar proefschrift ook gekeken naar de kwaliteit van het onderwijs.¹⁹ Ook al gaat het hier niet om een risico op ongevallen; er geldt wel een zorgplicht voor de scholen.²⁰ Deze zorgplicht is, in de vorm van een open norm, opgenomen in de wet.²¹ Deze zorgplicht dient volgens Paijmans opgedeeld te worden in twee fasen. De eerste fase betreft de algemene inspanningen die een school betracht en de tweede

¹³ B.M. Paijmans, *De zorgplicht van scholen. De grondslag en reikwijdte van de civielrechtelijke zorgvuldigheidsnorm van scholen jegens leerlingen* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 2013.

¹⁴ Paijmans 2013, p. 275.

¹⁵ Paijmans 2013, p. 329-330.

¹⁶ Onder andere Rb. Utrecht 25 juni 2008, ECLI:NL:RBUTR:2008:BD5252 en Rb. Overijssel (zittingsplaats Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755.

¹⁷ Paijmans 2013, p. 145.

¹⁸ Paijmans 2013, p. 396.

¹⁹ Paijmans 2013, p. 395.

²⁰ Rb. Amsterdam 26 mei 1999, ECLI:NL:AMS:1999:AN6249. Hierin werd voor het eerst een school aansprakelijk gesteld wegens tekortschietende zorg van een basisschool omtrent de kwaliteit van het onderwijs.

²¹ Art. 10 Wpo juncto art. 23a Wvo.

fase de concrete inspanningen die een school hoort te betrachten jegens haar specifieke leerlingen.²²

Pajmans heeft in haar proefschrift de reikwijdte van de zorgplicht in het algemeen en inzake de drie bovengenoemde gevallen geschetst. Rechters kunnen dit gebruiken bij de beoordeling van zaken omtrent de zorgplicht van scholen. Voor het schrijven van haar proefschrift en dus het schetsen van de reikwijdte van de zorgplicht, heeft Pajmans de jurisprudentie inzake de zorgplicht van scholen tot en met 2012 geraadpleegd. Dit wordt in dit onderzoek aangeduid als het door haar geschetste kader inzake de zorgplicht van scholen. Het is interessant om te onderzoeken of in de jurisprudentie vanaf 2013 te zien is dat rechters gebruikmaken van hetgeen door Pajmans is uiteengezet, indien het gaat om het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs in het basis- en voortgezet onderwijs.

Pajmans is onder andere door het schrijven van haar proefschrift erg alwetend op het gebied van de zorgplicht van scholen. Zeker als het gaat om de zorgplicht van scholen bij gewone en gymongevallen. Zij treedt in dit soort rechtszaken tot op heden ook zeer vaak op als gemachtigde van de school.²³ Bij de zoektermen ‘zorgplicht scholen’ en ‘civielrechtelijke zorgplicht scholen’ gesorteerd op relevantie op Legal Intelligence, komt het proefschrift van Pajmans direct in de top tien tevoorschijn. De overige hits in de top twintig wijzen niet op informatie die bij hetgeen Pajmans uiteen heeft gezet, in de buurt komt. Gezien haar alwetendheid over dit onderwerp, schrijft zij sinds 2010 in het Handboek Personenschade een hoofdstuk over de aansprakelijkheid van scholen voor schade van leerlingen door ongevallen, gymongevallen en pesten, misbruik en geweld.²⁴ Daarnaast was zij bijvoorbeeld ook medeauteur in het Basisboek Onderwijsrecht.²⁵

1.2 Onderzoeksdoel

Het doel van het onderzoek is kijken of het door Pajmans geschetste kader inzake de zorgplicht van scholen wordt gebruikt in de rechtspraak vanaf 2013. Er wordt gekeken naar de gevallen in het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs.

²² Pajmans 2013, p. 434.

²³ Zie bijvoorbeeld Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 27 januari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:412, Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167 en Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351.

²⁴ S. Binkhorst & J. Wildeboer, *Handboek personenschade*, Deventer: Kluwer 2018, p. 2085-01- 2085-79.

²⁵ F.H.J.G. Brekelmans, J.P.L.C. Dijkgraaf, M. van Es, B.M. Pajmans, R. Sameel & B. Vorstersmans, *Basisboek Onderwijsrecht. Een inleiding op de onderwijswet- en regelgeving in primair en voortgezet onderwijs*, Den Haag: Sdu 2017.

Een leerling bevindt zich verplicht in bovenstaande situaties, omdat het kind leerplichtig is en door het volgen van het verplichte onderwijsprogramma met deze situaties te maken krijgt. Daarnaast zie je binnen de gevallen ook situaties waarin een leerling zich misschien niet verplicht hoeft te bevinden, omdat er een keuze aan vooraf gaat of de leerling deelneemt of niet.

Ten eerste zal de in Nederland geldende leerplicht en zorgplicht voor een school uiteen worden gezet. Vervolgens wordt gekeken naar de geldende zorgplicht voor scholen volgens Paijmans. Dit wordt na het algemene deel gesplitst in het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs. Daarna wordt gekeken hoe in de rechtspraak vanaf 2013 is omgegaan met de zorgplicht voor scholen. Belangrijk daarbij is dat wordt gekeken of het geschetste kader van Paijmans voor de drie categorieën is terug te zien. Tot slot zal een vergelijking worden gemaakt tussen de periode tot en met 2012 en de periode vanaf 2013 toen het kader van Paijmans bekend werd.

1.3 Centrale vraag

“Hoe wordt in de Nederlandse rechtspraak vanaf 2013 gekeken naar de zorgplicht van scholen in het basis- en voortgezet onderwijs inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs naar aanleiding van het door Paijmans geschetste kader voor deze categorieën?”

1.4 Deelvragen

De centrale onderzoeksvraag zal worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

- I. Wat zijn de bevindingen van Paijmans naar aanleiding van haar analyse over de zorgplicht van scholen in het algemeen en inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs?
- II. In hoeverre is de gedachtegang van Paijmans omtrent de zorgplicht van scholen terug te zien in de uitspraken vanaf 2013 inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs?
- III. Wat zijn punten van discussie naar aanleiding van het verschil in de rechtspraak omtrent de zorgplicht van scholen tussen de uitspraken in de periode voor 2013 en vanaf 2013?

1.5 Methodologie

Dit onderzoek wordt uitgevoerd volgens de methode van het literatuur- en jurisprudentieonderzoek. Het literatuuronderzoek is voornamelijk zichtbaar in het eerste inhoudelijke hoofdstuk. In dit hoofdstuk wordt voornamelijk gekeken naar het proefschrift van Paijmans. Daarnaast worden de wettelijke regels omtrent de leerplicht en de reikwijdte van een zorgplicht bestudeerd. In het tweede inhoudelijke hoofdstuk komt het jurisprudentieonderzoek aan bod. Gezocht zal worden naar uitspraken vanaf 2013 omtrent de zorgplicht van basis- en middelbare scholen in het bewegingsonderwijs, bij gewone ongevallen en inzake de kwaliteit van het onderwijs. De informatie voor deze deelvraag wordt gehaald uit de Nederlandse rechtspraak. De uitspraken worden voornamelijk geraadpleegd via rechtspraak.nl²⁶ en Kluwer Navigator.²⁷, maar ook in Legal Intelligence²⁸ zal worden gezocht. De gevonden bronnen uit de literatuur en de jurisprudentie zullen geanalyseerd, vergeleken en geïnterpreteerd worden om zo een antwoord te vinden op de centrale onderzoeksvraag.²⁹

1.6 Leeswijzer

In dit eerste hoofdstuk is het onderwerp van deze thesis ingeleid door het presenteren van de probleemstelling, het onderzoeksdoel, de centrale vraag en de daarbij behorende deelvragen. In het tweede hoofdstuk wordt eerst de in Nederland geldende leerplicht en zorgplicht voor het basis- en voortgezet onderwijs beschreven. Vervolgens zal de analyse van Paijmans over de zorgplicht van scholen inzake het bewegingsonderwijs, de overige ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs uiteen worden gezet. Deze analyse, die heeft geleid tot een kader, zal tot slot in tabellen worden samengevat. In hoofdstuk drie wordt de jurisprudentie vanaf 2013 inzake de drie categorieën naast het door Paijmans geschetste kader gelegd om te kijken of rechters van het kader gebruikmaken bij de beoordeling van geschillen inzake de zorgplicht van scholen in de verschillende categorieën. In het vierde hoofdstuk worden de punten van discussie naar aanleiding van eventueel verschil in de rechtspraak tussen de uitspraken in de periode voor 2013 en de periode vanaf 2013 uiteengezet. In hoofdstuk vijf worden tot slot de conclusies van dit onderzoek gepresenteerd.

²⁶ Bijvoorbeeld Rb. Overijssel (zittingsplaats Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712 en HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ0129.

²⁷ Bijvoorbeeld HR 9 november 1990, ECLI:NL:HR:1990:AC1103.

²⁸ Rb. Midden-Nederland (locatie: Utrecht) 14 april 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:1484.

²⁹ M.G. IJzermans & G.A.F.M. van Schaijk, 'Onderzoeken', in: *Oefening baart kunst*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2007, p. 6-7.

Hoofdstuk 2

De zorgplicht van scholen

In dit hoofdstuk beantwoord ik de vraag *‘Wat zijn de bevindingen van Paijmans naar aanleiding van haar analyse over de zorgplicht van scholen inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs?’* Ten eerste wordt beschreven wat de leerplicht in Nederland inhoudt. Vervolgens wordt gekeken naar de betekenis van een civielrechtelijke zorgplicht en wat die voor scholen in algemene bewoordingen inhoudt. Tot slot wordt de visie van Paijmans inzake de zorgplicht voor scholen behandeld.

2.1 Leerplicht

In Nederland kennen we een leerplicht. Deze plicht houdt in dat leerlingen van 5 tot 16 jaar oud de wettelijke verplichting hebben om onderwijs te volgen. Degene met het gezag over de jongere binnen deze leeftijd en degene die zich met de feitelijke verzorging van de jongere heeft belast, zijn verplicht te zorgen dat de jongere als leerling van een school staat ingeschreven en deze school na inschrijving geregeld bezoekt.³⁰ De leerplicht is dus leeftijdsgebonden. Verder geldt de leerplicht voor de kinderen van de genoemde leeftijd die woonachtig zijn in Nederland. Dit laat zien dat het hebben van een andere nationaliteit hierbij geen rol speelt. Het volgen van voortgezet onderwijs is niet bij iedereen afgelopen op het moment dat de leeftijd van zestien jaar is bereikt. In Nederland kennen wij voor de jongeren tussen de 16 en 18 jaar een kwalificatieplicht. Hierbij geldt als voorwaarde dat de jongere binnen deze leeftijd nog geen startkwalificatie heeft behaald.³¹ Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger.³² Naleving van de leer- en kwalificatieplicht is opgedragen aan burgemeesters en wethouders. Zij wijzen daarvoor een of meer leerplichtambtenaren aan.³³ De leiding van iedere school dient alle in- en afschrijvingen van leerlingen door te geven aan burgemeester en wethouders.³⁴ Indien blijkt dat iemand die leer- of kwalificatieplichtig is niet als leerling staat ingeschreven, wordt door de leerplichtambtenaar een onderzoek ingesteld. Hij zal in gesprek gaan met degene die het gezag over de jongere heeft en degene die zich met de feitelijke verzorging over de jongere heeft belast. Hij tracht hen ertoe te bewegen hun verplichting na te komen.³⁵ Het niet nakomen van de verplichtingen, kan leiden tot een sanctie. Er zijn verschillende sancties.

³⁰ Artikel 2 lid 1 juncto artikel 3 Leerplichtwet 1969.

³¹ Artikel 4a juncto 4b Leerplichtwet 1969.

³² ‘Waarom moet ik een startkwalificatie hebben?’, *rijksoverheid.nl*.

³³ Artikel 16 Leerplichtwet 1969.

³⁴ Artikel 18 lid 1 Leerplichtwet 1969.

³⁵ Artikel 22 Leerplichtwet 1969.

Degene die het gezag over de jongere heeft en degene die zich met de feitelijke verzorging over de jongere heeft belast, kan worden gestraft met hechtenis van ten hoogste een maand of een geldboete van de tweede categorie.³⁶ De jongere van 12 tot 18 jaar die leerplichtig of kwalificatieplichtig is, kan worden gestraft met een taakstraf of een geldboete van de tweede categorie.³⁷

Bovenstaande verplichting brengt een bij wet opgelegde rechtsverhouding tussen degene met het gezag over de leerplichtige/degene die met de feitelijke verzorging van de leerplichtige is belast en de school waar de leerplichtige wordt ingeschreven met zich mee. De verplichting om naar school te gaan, brengt daarnaast met zich mee dat kinderen verplicht in bepaalde risicovolle situaties terecht kunnen komen. Dit gebeurt bij het bewegingsonderwijs, een verplicht onderdeel binnen het schoolpakket, waarbij de leerlingen allerlei verschillende bewegingsvormen in verschillende spelvormen ervaren. Daarnaast worden kinderen in pauzes ook blootgesteld aan risicovolle situaties. Zeker in het basisonderwijs kunnen de leerlingen in de pauzes vaak gebruik maken van verschillende (klim)toestellen en wordt er veel gerend op het schoolplein. Dit soort activiteiten brengen risico's op ongevallen met zich mee.

Naast het risico op ongevallen waardoor schade kan ontstaan, zijn er ook andere manieren waarop een leerling schade kan leiden. Leerlingen worden door de school beoordeeld op basis van hun resultaten tijdens een schooljaar. Dit kan ervoor zorgen dat leraren het niet verantwoord vinden om een leerling over te laten gaan naar het volgende jaar waardoor deze doubleert of qua niveau omlaag gaat. Ouders en leerlingen zijn het hier niet altijd mee eens en nemen het de school kwalijk dat een leerling niet is overgegaan naar het volgende jaar of is gezakt naar een lager niveau. Daarnaast kan het zijn dat een leerling bijvoorbeeld vanwege dyslexie bepaalde aanpassingen nodig heeft. Ouders kunnen van mening zijn dat een school tekortschiet in het begeleiden van een leerling met dyslexie. Dit alles wordt steeds benoemd als de 'kwaliteit van het onderwijs'.

2.2 Zorgplicht

Bij het woord zorgplicht denkt men aan de plicht om ergens zorg voor te dragen. Men moet rekening houden met het bevorderen, beschermen of ontzien van bepaalde belangen. Een zorgplicht kan volgens Tjong Tjin Tai worden gedefinieerd als een plicht tot handelen of nalaten ten behoeve van één of meer concrete belangen van een persoon of object. Zo'n

³⁶ Een geldboete van de tweede categorie bedraagt maximaal € 4.350,-.

³⁷ Artikel 26 Leerplichtwet 1969.

zorgplicht doet zich voor in een zekere verhouding tot een persoon of object en kan verplichten tot een veelheid van daden over een langere tijd.³⁸ De zorgplicht moet worden uitgewerkt in zorgverplichtingen. Een zorgverplichting is volgens Tjong Tjin Tai een verplichting tot het doen of nalaten van concrete handelingen ten behoeve van zekere belangen. Het verplicht dus tot het verrichten van een concrete zorgdaad. De zorgverplichting is een concretisering van de zorgplicht.³⁹

2.3 Zorgvuldigheidsnorm

Op het moment dat een ongeval met een leerling plaatsvindt tijdens schooltijd of een leerling is van mening dat een school niet de juiste kwaliteit levert en daaruit ontstaat schade, ontstaat de vraag wie er voor deze schade aansprakelijk is. In beginsel is de regel dat een ieder zijn eigen schade draagt. Hierop zijn echter uitzonderingen, de schade kan namelijk zijn ontstaan uit een onrechtmatige daad of een nalaten. Bij de beoordeling of hiervan sprake is, wordt onder andere gekeken naar de zorgplicht van de school. Op de school rust een bijzondere zorgplicht ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van de leerlingen die aan haar zorg zijn toevertrouwd en onder haar toezicht staan.⁴⁰ Deze bijzondere zorgplicht houdt in dat een school alle inspanningen moet verrichten die redelijkerwijze van haar kunnen worden gevergd om een veilig schoolklimaat te bieden. Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting.⁴¹ Dit houdt in dat de school zich voldoende moet inspannen om onveilige situaties, voor de leerlingen die aan haar zorg zijn toevertrouwd, zoveel mogelijk te voorkomen of op te heffen.⁴²

2.3.1 Kelderluikcriteria

Indien wordt gekeken naar het eventuele onzorgvuldig handelen door een leerkracht, neemt de rechter de Kelderluikcriteria in acht die bepalen welke zorgvuldigheidsnorm in het ongevallenrecht dient te worden aangelegd.⁴³ Deze criteria volgen uit het arrest *Coca Cola/Duchateau* van de Hoge Raad, dat beter bekend staat als het *Kelderluikarrest*.⁴⁴ De

³⁸ T.F.E. Tjong Tjin Tai, *Zorgplichten en zorgethiek* (diss. Amsterdam UvA), Deventer: Kluwer 2006, p. 97.

³⁹ Tjong Tjin Tai 2006, p. 97.

⁴⁰ Rb. Alkmaar 9 juni 1983, ECLI:NL:RBALK:1983:AC0910. Hierin werd eerst genoemd dat de zorgplicht rust op de leraar, maar uit jurisprudentie blijkt dat deze zorgplicht ook rust op scholen.

⁴¹ Onder andere Rb. Utrecht 25 juni 2008, ECLI:NL:RBUTR:2008:BD5252, r.o. 4.2 en Rb. Overijssel (zittingsplaats Zwolle) 10 juni 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.4.

⁴² Bijvoorbeeld Rb. Utrecht 27 oktober 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BO1935, r.o. 2.6 en Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136, r.o. 4.3.

⁴³ Rb. Zwolle-Lelystad 22 april 2009, ECLI:NL:ZLY:2009:BI8294, r.o. 4.2.

⁴⁴ HR 5 november 1965, ECLI:NL:HR:1965:AB7079.

Hoge Raad stelde in dit arrest vier criteria centraal waarop moet worden gelet als men voor de vraag staat in hoeverre aan iemand, die een situatie in het leven roept welke voor anderen bij niet-inachtneming van de vereiste oplettendheid en voorzichtigheid gevaarlijk is, de eis kan worden gesteld dat hij rekening betracht en met het oog daarop bepaalde veiligheidsmaatregelen neemt.⁴⁵ De vier criteria die worden gebruikt om te kijken of er sprake is van onrechtmatige gevaarstelling luiden als volgt:

1. Hoe waarschijnlijk kan de niet-inachtneming van de vereiste oplettendheid en voorzichtigheid van anderen worden geacht?
2. Hoe groot is de kans dat daaruit ongevallen ontstaan?
3. Hoe ernstig kunnen de gevolgen zijn?
4. Hoe bezwaarlijk zijn de te nemen veiligheidsmaatregelen?

Het bewegingsonderwijs en bijvoorbeeld spelen op een schoolplein brengen risico's op ongevallen met zich mee. Een school mag door haar handelen of nalaten dit risico op een ongeval niet vergroten, maar moet juist haar best doen om het risico op ongevallen zoveel mogelijk te beperken. Indien toch een ongeval plaatsvindt, zal het handelen van de school naar aanleiding van de bovenstaande Kelderluikcriteria worden getoetst.

2.4 Zorgplicht volgens B.M. Paijmans

De zorgplicht wordt door Paijmans gekwalificeerd als een positieve verplichting tot het nemen van zorg die een (pro)actief handelen of een nalaten veronderstelt, welke verplichting in het leven wordt geroepen door een specifieke rechtsverhouding tussen partijen en welke verplichting reeds bestaat vóórdat schade ontstaat en voordat het aansprakelijkheidsrecht een schending hiervan sanctioneert.⁴⁶

2.4.1 Scholen

De civielrechtelijke zorgplicht van een school is volgens Paijmans een proactieve plicht tot zorg en actief handelen ten behoeve van het zo mogelijk voorkomen van schade bij leerlingen.⁴⁷ Zij vindt dat voor de grondslag van deze zorgplicht moet worden onderkend dat deze in wezen een afgeleide is van de zorg van de ouders voor hun kinderen. Echter, op het moment dat ouders hun kind inschrijven op een school ontstaat er een rechtsverhouding tussen de school en de ouders. Deze rechtsverhouding brengt met zich dat de school

⁴⁵ HR 5 november 1965, ECLI:NL:HR:1965:AB7079, noot.

⁴⁶ Paijmans 2013, p. 110.

⁴⁷ Paijmans 2013, p.111-112.

zeggenschap heeft over de leerling en doordat de ouders de op hen rustende zorg en verantwoordelijkheid voor hun kind deels overdragen dat de school een zorgplicht heeft jegens de leerling. De school treedt dan *in loco parentis*⁴⁸ op.⁴⁹ Deze verhouding is volgens Paijmans een startpunt voor de mate van de in acht te nemen zorg. Ook vormt zij een bovengrens. De begrenzing aan de bovenzijde ten aanzien van de door de school in acht te nemen zorgplicht, gebeurt door de zorg die een gemiddeld en zorgvuldige ouder in acht moet nemen jegens hun kind. Een school hoeft dan jegens het kind niet méér zorg te betrachten dan de gemiddelde ouders.⁵⁰ In enkele gevallen kan dit anders zijn. Dit is wanneer de ouders van de school specifieke (pedagogische) zorg, zoals bijvoorbeeld bepaald onderwijs, mogen verwachten die zij zelf niet aan hun kind kunnen bieden.⁵¹

In de rechtspraak wordt sinds het vonnis *Geervliet/Staat*⁵² inzake de zorgplicht van scholen gesteld dat op een leraar een bijzondere zorgplicht jegens zijn leerlingen rust. Paijmans is van mening dat deze zorgplicht niet bijzonder is, omdat deze benaming de verwachting schept dat de zorgplicht van een school uitermate zwaar is. Dit wil niet zeggen dat de zorgplicht voor scholen licht is te noemen, maar de zorgplicht wijkt niet wezenlijk af van andere zorgplichten zoals de zorgplicht van een werkgever of ziekenhuis. Deze worden door de Hoge Raad ook niet als bijzonder gekwalificeerd, waardoor Paijmans stelt dat de zorgplicht van scholen niet als *bijzondere* zorgplicht moet worden aangeduid, maar als *een* zorgplicht.⁵³ Hierbij benadrukt Paijmans dat de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs, naast de gezondheid en de veiligheid van de leerlingen, ook behoort tot de zorgplicht van scholen.⁵⁴ Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting, omdat bij schade eerst zal worden beoordeeld in hoeverre de school die maatregelen heeft genomen die de omstandigheden van de school vergde.⁵⁵

Deze vier punten zijn volgens Paijmans de vier uitgangspunten ter afbakening van de materiële reikwijdte van de zorgplicht in algemene zin.⁵⁶

⁴⁸ Dit betekent in plaats van de ouders.

⁴⁹ Paijmans 2013, p. 115-116.

⁵⁰ Paijmans 2013, p. 127.

⁵¹ Paijmans 2013, p. 130.

⁵² Rb. Alkmaar 19 augustus 1982 en 9 juni 1983, ECLI:NL:RBALK:1983:AC0910.

⁵³ Paijmans 2013, p. 119-121.

⁵⁴ Paijmans 2013, p. 121.

⁵⁵ Paijmans 2013, p. 122.

⁵⁶ Paijmans 2013, p. 118.

2.4.2 Duur van de zorgplicht

De op de school rustende zorgplicht geldt niet de hele dag. Aangezien een leerling niet altijd op school is, wordt de zorgplicht van de school afgebakend. De zorgplicht van scholen is in ieder geval van toepassing op leerlingen die op schooldagen en tijdens schooltijden onderwijs volgen.⁵⁷ We kennen daarnaast ook nog een periode voor, tijdens en na schooltijd. Paijmans is van mening dat ten aanzien van de aanvang en het einde van een zorgplicht moet worden beoordeeld of een school op een bepaald moment feitelijke zeggenschap heeft of behoort te hebben over de leerling. Mocht die feitelijke zeggenschap er zijn, dan moet worden gekeken hoever deze gaat.⁵⁸ De Landelijke Klachtencommissie Onderwijs (LKC)⁵⁹ vindt dat de redelijkheid met zich brengt dat de verantwoordelijkheid van de school wordt verlengd met een kwartier voor en na de officiële schooltijden.⁶⁰ Dit geldt zowel voor de ochtend- als de middaglessen.⁶¹ Paijmans is van mening dat de zorgplicht van de school jegens haar leerlingen korte tijd voor en korte tijd na de schooldag duurt. De genoemde 15 minuten door het LKC kunnen als uitgangspunt dienen. Mijns inziens is dit een goed uitgangspunt. Indien een school een afgesloten terrein heeft en dit openstelt voordat de lessen beginnen, is de school verantwoordelijk voor de leerlingen die zich daarop bevinden. Mocht de school in die periode geen toezicht houden, dan moet de school volgens Paijmans expliciet met de ouders afspreken vanaf welk tijdstip de school de zorg voor leerlingen op zich neemt.⁶² Indien leerlingen overblijven, dan geldt voor de school ook een zorgplicht voor deze leerlingen. De zorgplicht geldt niet voor de leerlingen die niet overblijven.⁶³ De zorgplicht geldt ook niet na schooltijd, omdat de school niet verantwoordelijk is voor het veilig afleggen van de weg tussen school en thuis.⁶⁴ Paijmans sluit zich bij deze uitspraken aan.⁶⁵ Echter, de zorgplicht voor de school blijft wel doorlopen indien een leerling na school moet nablijven.⁶⁶

Open staat nog de vraag of er een eventuele zorgplicht van de school geldt in de periodes dat leerlingen zich naar andere locaties moeten begeven. Paijmans is van mening dat de school

⁵⁷ Paijmans 2013, p. 133.

⁵⁸ Paijmans 2013, p. 134.

⁵⁹ De Commissie geeft een oordeel, maar de uitspraken van de LKC zijn geen bindende uitspraken voor de zorgplicht van scholen in civielrechtelijk opzicht.

⁶⁰ LKC 13 februari 2009, 104077, SBO, p. 2.

⁶¹ LKC 8 juli 2010, 104530, PO, p. 2.

⁶² Paijmans 2013, p. 136.

⁶³ Hof Arnhem 23 juni 1959 en 31 mei 1960, NJ 1960, 568 (Van der Kamp/Dingelhoff).

⁶⁴ Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2006, ECLI:NL:RBSHE:2006:AY7112, r.o. 4.7.

⁶⁵ Paijmans 2013, p. 137.

⁶⁶ Paijmans 2013, p. 138.

tijdens dat vervoer een zorgplicht heeft, maar deze dient wel in elk geval concreet te worden ingevuld. Welke verplichtingen die zorg voor de school meebrengt voor specifieke leerlingen in een specifieke situatie dient alsdan te worden bepaald. Dit is alleen anders indien de school dit vooraf met leerlingen en ouders afsprekt.⁶⁷ Tijdens bijvoorbeeld een schoolreisje kunnen de tijden ook afwijken van de reguliere schooltijden. Echter, in dit geval geldt er een zorgplicht voor de school gedurende het gehele uitje, omdat de leerlingen dan onder zorg en toezicht van de school staan.⁶⁸

De vier uitgangspunten ter afbakening van de materiële reikwijdte van de zorgplicht in algemene zin en de duur van de zorgplicht zijn hierboven uiteengezet. In het volgende gedeelte van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de zorgplicht van scholen op drie specifieke deelterreinen, namelijk het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs.

2.5 De zorgplicht van een school inzake het bewegingsonderwijs volgens Paijmans

Tijdens het bewegingsonderwijs staat de verhouding tussen de school en de leerling centraal. In deze situatie bestaat er een zorgplicht voor de school jegens de leerling.⁶⁹ Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting, waardoor het enkele gegeven dat tijdens het bewegingsonderwijs een ongeval plaatsvindt, onvoldoende is om te spreken van een schending van de zorgplicht. Het is noodzakelijk dat een school zich ter zake onvoldoende heeft ingespannen,⁷⁰ dat de school dus onvoldoende maatregelen heeft genomen die de zorgplicht van haar vergde.⁷¹ De zorgplicht van een school tijdens het bewegingsonderwijs zorgt voor een spanningsveld tussen ontwikkeling en veiligheid. In Nederland wordt het belangrijk geacht dat kinderen spelen, stoeien en sport beoefenen. Tegenover deze beoogde lichamelijke en sociale ontwikkeling staat de veiligheid van een leerling, die daarbij niet volledig kan worden gegarandeerd.⁷² De zorgplicht van de school wordt volgens Paijmans tijdens het bewegingsonderwijs verzwaaard, dit evenredig met de toename van het risico, omdat er tijdens het bewegingsonderwijs een grotere kans op schade ontstaat.⁷³ Enerzijds

⁶⁷ Paijmans 2013, p. 137.

⁶⁸ Paijmans 2013, p. 140.

⁶⁹ Paijmans 2013, p. 309.

⁷⁰ Paijmans 2013, p. 310-311.

⁷¹ Paijmans 2013, p. 122.

⁷² Paijmans 2013, p. 312.

⁷³ Paijmans 2013, p. 313.

wordt dit bevestigd door het derde Kelderluik-criterium⁷⁴ en anderzijds door de Hoge Raad in het arrest *Hilbrands/Veenhoven*,⁷⁵ waarin voor de door een trainster in acht te nemen zorg een strenge maatstaf was aangelegd jegens een turnster die een oefening deed met het risico van zeer ernstig letsel.

Tijdens het bewegingsonderwijs wordt gebruikgemaakt van docenten die speciaal zijn opgeleid om bewegingsonderwijs te mogen geven. Om te beoordelen of een beroepsbeoefenaar aan de zorgplicht voldoet, wordt gekeken naar de zorg die van een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in gelijke omstandigheden mag worden verwacht.⁷⁶ Voor een docent bewegingsonderwijs brengt deze norm met zich dat, een leerling mag verwachten dat de docent die aandacht en zorg betracht die een redelijk handelend docent bewegingsonderwijs zou betrachten jegens een leerling, alsook die vakkennis en deskundigheid die een redelijk bekwaam docent bewegingsonderwijs in de praktijk zou brengen.⁷⁷

2.5.1 Invulling van de zorgplicht in fasen

Pajmans deelt een les bewegingsonderwijs op in drie fasen, namelijk een fase van voorzorg, uitvoering en nazorg.

In de eerste fase, de fase van voorzorg, kan de door Pajmans ontwikkelde toetsingsmaatstaf worden gehanteerd, welke onder andere aan de hand van het *Kelderluikarrest* is opgesteld:⁷⁸

1. Het gedrag en de persoon van de school
 - de aard van de gedraging
 - het belang dat met de gedraging wordt gediend
 - de kennis en kunde van de school
2. Het risico
 - de aard van de schade
 - de voorzienbaarheid van de schade
 - de hoegrootheid van de kans op schade
3. De afwendbaarheid van het risico
 - de gebruikelijkheid van voorzorgsmaatregelen

⁷⁴ Zie onder 2.3.1.

⁷⁵ HR 6 oktober 1995, NJ 1998, 190 (*Hilbrands/Veenhoven*).

⁷⁶ HR 9 november 1990, ECLI:NL:HR:1990:AC1103, r.o. 3.7.

⁷⁷ Bolt & Spier 1996, p. 127-128; Pajmans 2013, p. 314-315.

⁷⁸ Pajmans 2013, p. 173 en 317.

- de moeite, kosten en bezwaren van voorzorgsmaatregelen
- het effect van voorzorgsmaatregelen
- 4. Het gedrag en de persoon van de leerling
 - de verwachte (on)oplettendheid en (on)voorzichtigheid
 - karakteristieken van de leerling

Deze criteria fungeren steeds als communicerende vaten en zijn uitsluitend kunstmatig te splitsen. Ze zijn algemeen en kunnen dienen als hulpmiddel bij de invulling van de zorgplicht van een docent bewegingsonderwijs.

De fase van voorzorg wordt voor het bewegingsonderwijs verder opgedeeld in twee delen, namelijk de voorkoming van ongevallen en de beperking van schade, die veelal een concrete invulling betreffen van het derde criterium van de eerder genoemde toetsingsmaatstaf. In deze fase dient de docent voorwaarden te formuleren voor een veilige sportbeoefening. Er zijn door Paijmans handvatten geformuleerd die scholen preventief in acht kunnen nemen voordat schade ontstaat, dus ter voorkoming van ongevallen, en waaraan juristen kunnen toetsen nadat schade is ontstaan.⁷⁹

Ten eerste dient een docent bevoegd te zijn om bewegingsonderwijs te geven. Dit volgt ook uit het vonnis *Bernardina/Sint Martinus Stichting/Kalkman* van de rechtbank Rotterdam.⁸⁰

Daarnaast dient een oefening geschikt te zijn voor de leerlingen. Hierbij dient de docent rekening te houden met de leeftijd en het ontwikkelingsniveau van de leerlingen. Deze beoordeling geschiedt niet altijd voor de volledige klas, maar moet in bepaalde gevallen ook voor een specifieke leerling worden beoordeeld.⁸¹ Verder dient de docent ervoor te zorgen dat er voldoende instructies, waarschuwingen en/of verboden aan de leerlingen worden gegeven. Het moet voor de leerlingen voldoende duidelijk zijn wat er van hen wordt verwacht. In het vonnis *Bernadina/Sint Martinus Stichting/Kalkman* oordeelde de rechter dat het nogmaals uitleggen en voordoen van een sprong op een minitrampoline voldoende zorgvuldig was.⁸² In het vonnis *X/Openbaar Onderwijs Zwolle en Regio Zwolle* oordeelde de rechter dat ter inleiding van een stoeispel het enkel benoemen dat er niet gekrabbd, gebeten, gekieteld, geslagen of geschopt mag worden als te algemeen en niet voldoende concreet is aan te merken. Er is hierbij namelijk te weinig aandacht geschonken aan de vraag welke

⁷⁹ Paijmans 2013, p. 318-322.

⁸⁰ Rb. Rotterdam 29 januari 2003, ECLI:NL:RBROT:2003:AR6499, r.o. 2.1.1.

⁸¹ Rb. 's-Gravenhage 28 oktober 1998, VR 2000, 156 (*X/Haagse Rugby Club*).

⁸² Rb. Rotterdam 29 januari 2003, ECLI:NL:RBROT:2003:AR6499, r.o. 2.2.1.

stoeihandelingen wel en niet zijn toegestaan.⁸³ Ook dient de docent te zorgen voor manuele hulp tijdens de gymles. Dit houdt in dat een medeleerling of de docent naast of achter de oefening staat om bijvoorbeeld een springende leerling te ondersteunen bij het sturen of de landing. In het vonnis *Berrnadina/Sint Martinus Stichting/Kalkman* werd vastgesteld dat het landingsvlak achter de trampoline te laag was en dat de docent verkeerd gepositioneerd stond ten tijde van de sprong van de leerling.⁸⁴ De docent bood zo dus onvoldoende manuele hulp. Verder dient de docent te zorgen voor een voldoende mate van toezicht tijdens de gymles. In het vonnis *X/Openbaar Onderwijs Zwolle en Regio Zwolle* oordeelde de rechter dat de docent onvoldoende overzicht had, omdat het stoeispel op vijf matten tegelijk plaatsvond.⁸⁵ In het vonnis *X/Stichting Bernaard Lievegoed School* had de docent wel voldoende overzicht op een stoeispel op het schoolplein, omdat enkel één tegen één werd gespeeld en de leerlingen om beurten mochten deelnemen.⁸⁶ Het is echter niet vereist dat een docent bewegingsonderwijs om beter toezicht te houden enkel klassikaal onderwijs geeft aan alle leerlingen tegelijk. Gekeken wordt naar de situatie en of daarin het risico op letsel in onverantwoorde mate wordt vergroot. Tot slot dient de docent ervoor te zorgen dat de omgeving voor de leerlingen op zichzelf niet gevaarzettend is. De leerling mag dus naast het risico dat de oefening met zich meebrengt, geen extra risico lopen.⁸⁷

Zoals eerder benoemd wordt de fase van voorzorg opgedeeld in twee delen. Het tweede deel bestaat uit het zo nodig beperken van de schade indien niettemin een ongeval heeft plaatsgevonden. Dit gedeelte ziet op de fase van voorzorg, omdat je vooraf moet nadenken over het inzetten van bepaalde middelen, als er bijvoorbeeld tijdens een gymoefening een groot valrisico bestaat, om schade te beperken. Ook hiervoor zijn handvatten door Paijmans opgesteld.⁸⁸ Ten eerste dient de docent, maar ook de school, ervoor te zorgen dat, indien nodig, het lichaam van een leerling wordt beschermd. Dit ter voorkoming of beperking van bepaald voorzienbaar letsel. Denk hierbij aan het dragen van een bodyprotector of helm bij het uitoefenen van bepaalde sporten. Daarnaast dient de docent ervoor te zorgen dat het landingsvlak bij een oefening aan de daarvoor aan te leggen normen voldoet. Dit zou ervoor

⁸³ Rb. Zwolle-Lelystad 22 april 2009, ECLI:NL:RBZLY:2009:BI8294, r.o. 4.4.

⁸⁴ Rb. Rotterdam 29 januari 2003, ECLI:NL:RBROT:2003:AR6499, r.o. 2.3.3. en 2.4.3.

⁸⁵ Rb. Zwolle-Lelystad 22 april 2009, ECLI:NL:RBZLY:2009:BI8294, r.o. 4.5.

⁸⁶ Rb. Maastricht 12 maart 2003, ECLI:NL:RBMAA:2003:AF5913, r.o. 3.5.

⁸⁷ Paijmans 2013, p. 322.

⁸⁸ Paijmans 2013, p. 323-324.

kunnen zorgen dat een val wordt gebroken.⁸⁹ Tot slot dient de docent ervoor te zorgen dat de omgeving van de sportbeoefening op zichzelf niet gevaarzettend is. In het vonnis *Van den Berg/Nebo Mariënbosch/Van Kollenburg* werd geoordeeld dat het toelaten van houten veldhockeysticks in de zaal onnodig voor extra schade kon zorgen indien een leerling een dergelijke stick tegen het lichaam zou krijgen. In dit geval had de docent ook kunnen kiezen voor een stick van plastic.⁹⁰

De tweede fase, in een les bewegingsonderwijs, is de fase van uitvoering. Hierbij wordt gekeken naar het handelen van een redelijk bekwaam en handelend docent bewegingsonderwijs tijdens de gymles. De docent dient toezicht te houden op de leerlingen. Hieronder wordt het ingrijpen of beëindigen van de les begrepen, alsook het zich onthouden van onverantwoord handelen. In het arrest *Smit/Brevoord* greep de docent bewegingsonderwijs niet in toen leerlingen zich niet aan de gymoefening hielden en steeds gevaarlijkere sprongen gingen proberen. Eén van die leerlingen deed de zogenoemde dodensprong en kwam verkeerd neer waardoor hij een dwarslaesie opliep. De docent had hier moeten ingrijpen.⁹¹

Er zijn twee vormen van toezicht houden voor de docent, namelijk algemeen en concreet toezicht houden. Het algemeen toezicht houden ziet op het niet zullen voordoen van onregelmatigheden. Dit is eigenlijk het normale toezicht houden, wat de school dient te doen tijdens een activiteit. Op een docent rust geen zorgplicht die inhoudt dat hij op iedere leerling direct afzonderlijk toezicht moet houden.⁹² Het concreet toezicht houden ziet op het ingrijpen indien een onregelmatigheid wordt opgemerkt of zou moeten worden opgemerkt door de docent. Dit ontstaat bijvoorbeeld op het moment dat de docent een waarschuwing, aanwijzing of melding krijgt dat er ergens iets mis gaat of dreigt te gaan.⁹³

Tijdens de uitvoering van een oefening door de leerling dient de docent deze ook te begeleiden. Hierbij dient de docent te voorkomen dat hij het risico op een ongeval vergroot. Dit zou kunnen gebeuren bij een leerling die bang is om een bepaalde oefening uit te voeren. In het arrest *SKOL/Van Tol*⁹⁴ oordeelde de Hoge Raad dat de docent onzorgvuldig handelde

⁸⁹ Zie bijvoorbeeld Rb. Rotterdam 29 januari 2003, ECLI:NL:RBROT:2003:AR6499, r.o. 2.3.3, Hof Arnhem 30 november 1999, ECLI:NL:GHARN:1999:AK4187, r.o. 4.7 en Hof Amsterdam 17 juli 1997, ECLI:NL:GHAMS:1997:AJ6483, r.o. 2.9. Hierin wordt aangegeven wanneer dit bijvoorbeeld niet voldoende is.

⁹⁰ Rb. Arnhem 28 juli 1994, ECLI:NL:RBARN:1994:AJ6159, r.o. 6.2.

⁹¹ HR 14 juni 1985, ECLI:NL:PHR:1985:AJ5212, r.o. 11.

⁹² Rb. Utrecht 2 november 2011, ECLI:NL:RBUTR:2011:BU3428, r.o. 4.5.

⁹³ Pajmans 2013, p. 261.

⁹⁴ HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ0129.

nadat hij een leerling met een visuele handicap een colaatje beloofde als hij de zweefkoprol zou uitvoeren, die de leerling in eerste instantie niet durfde te maken. De leerling liep door de zweefkoprol letsel op. Vooral het toepassen van een extern motivatiemiddel leidde tot deze uitspraak. Het is namelijk enerzijds ook een taak van de docent om een leerling te motiveren, maar de docent mag een leerling dus niet in zo'n mate motiveren dat het risico op letsel daardoor te groot wordt.⁹⁵

De laatste fase, in het bewegingsonderwijs, is de fase van nazorg. Indien een school in deze fase belandt, heeft er al een ongeval plaatsgevonden en dient de school na dit ongeval adequaat te handelen. Hier wordt ook naar gekeken bij de beoordeling of een school de op haar rustende zorgplicht heeft geschonden, omdat het bewegingsonderwijs altijd risico's op ongevallen met zich meebrengt. Deze fase brengt een tweedelige verplichting met zich mee, namelijk een positief en een negatief deel. Het positieve deel is de te verwachten inspanning van de docent. Hierbij kan worden gedacht aan het inschakelen van hulpdiensten of het toepassen van EHBO. Het negatieve deel is het zich onthouden van handelingen die een schadevergrotende werking hebben.⁹⁶ In het arrest *Smit/Brevoord* gaf de docent na het ongeval toestemming om de leerling op zijn rug te keren en liet hij medeleerlingen een trainingspak bij hem aantrekken. De Hoge Raad oordeelde dat de docent onzorgvuldig heeft gehandeld, omdat hij bedacht had moeten zijn op de mogelijkheid op rug- of nekklachten toen bleek dat de leerling zijn rug niet meer kon bewegen.⁹⁷

2.6 De zorgplicht van een school bij gewone ongevallen volgens Paijmans

Niet alleen tijdens een gymles kunnen ongevallen ontstaan. Ook tijdens bijvoorbeeld de pauzes worden kinderen blootgesteld aan een risico op schade. Naast de eerder genoemde punten in paragraaf 2.4, die behoren tot de zorgplicht van scholen, benoemt Paijmans voor gewone ongevallen nog een uitgangspunt. Het is een gegeven dat kinderen van nature spelen en stoeien. Dit is enerzijds belangrijk voor de lichamelijke en sociale ontwikkelingen van de leerling, maar kan anderzijds zorgen voor schade bij een leerling. De school wil de leerlingen dan ook zeker de vrijheid geven, maar dan kunnen zij de veiligheid van een leerling niet volledig garanderen.⁹⁸ In het vonnis *X/Recreatiecentrum Scheldeoord* zie je dit bijvoorbeeld terug. De rechtbank stelt dat schommelen een normale kinderactiviteit is, zeker voor kinderen

⁹⁵ Paijmans 2013, p. 325-327.

⁹⁶ Paijmans 2013, p. 327-328.

⁹⁷ HR 14 juni 1985, ECLI:NL:PHR:1985:AJ5212, r.o. 18 en 19.

⁹⁸ Paijmans 2013, p. 239-242.

van 12 jaar. Daarnaast stelt de rechtbank dat aan schommelen algemeen maatschappelijk aanvaarde risico's zijn verbonden, waaronder een val van het toestel, ook als die val letsel tot gevolg heeft. Het plaatsen en beschikbaar stellen van een schommel op een speelterrein is derhalve op zichzelf niet als gevaarzettende handeling te kwalificeren, die kan leiden tot aansprakelijkheid voor schade van de beheerder of eigenaar van het toestel. Dit kan wellicht anders zijn als vast komt te staan dat de schommel gebreken vertoonde.⁹⁹ In het vonnis *X/Gemeente Assen* geeft de rechter ook aan dat aan het spelen op een klimrek altijd zekere risico's van vallen of bekneld raken verbonden zijn, die nimmer voor honderd procent uitgebannen kunnen worden behoudens door het in het geheel niet plaatsen van dergelijke toestellen, hetgeen evenwel kinderen uitnodigt om hun klimneigingen op volstrekt onveilige objecten als bomen en schuurtjes te botvieren. Van de bezitter van het klimtoestel mag wel worden verlangd dat er eenvoudige risicoverminderende maatregelen worden getroffen.¹⁰⁰ Het is dus niet zo dat een school bijvoorbeeld geen toestellen moet plaatsen om het risico op ongevallen te verkleinen, maar zij mogen het risico op ongevallen tijdens het spelen echter niet vergroten. In ieder concreet geval zal dus beoordeeld moeten worden of een genomen risico redelijkerwijs wordt gerechtvaardigd in het belang van de leerling.¹⁰¹ De Hoge Raad heeft in het arrest *Zwiepende tak* een criterium gehanteerd die in dit soort zaken gebruikt kan worden:

*'niet reeds de enkele mogelijkheid van een ongeval, als verwezenlijking van aan een bepaald gedrag inherent gevaar, dat gedrag onrechtmatig doet zijn, maar dat zodanig gevaarscheppend gedrag slechts onrechtmatig is indien de mate van waarschijnlijkheid van een ongeval (het oplopen van letsel door een ander) als gevolg van dat gedrag zo groot is, dat de dader zich naar maatstaven van zorgvuldigheid van dat gedrag had moeten onthouden.'*¹⁰²

2.6.1 Invulling van de zorgplicht in fasen

De zorgplicht voor gewone ongevallen wordt door Paijmans ook ingedeeld in drie fasen, de fase van voorzorg, uitvoering en nazorg.

In de fase van voorzorg maakt Paijmans gebruik van de door haar opgestelde toetsingsmaatstaf welke eerder uiteengezet is in paragraaf 2.5.1. Het gaat in de fase van

⁹⁹ Rb. Middelburg 30 maart 2005, ECLI:NL:RBMID:2005:AZ5725, r.o. 4.2.

¹⁰⁰ Rb. Assen 4 december 2001, ECLI:NL:RBASS:2001:AD6739, r.o. 5.3.

¹⁰¹ Paijmans 2013, p. 243.

¹⁰² HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1576, r.o. 3.4.

voorzorg om maatregelen die een school preventief kan nemen, dus voordat er schade ontstaat.

Het eerste hoofdcriterium van de door Pajmans gecreëerde toetsingsmaatstaf, is ‘het gedrag en de persoon van de school’. Voorafgaand aan het organiseren van een bepaalde activiteit, dient een school dus na te gaan in hoeverre de activiteit (on)verantwoord is. Hoe risicovoller de gedraging, hoe verdergaand de in acht te nemen voorzorgsmaatregelen. Blijft het risico toch te groot, dan moet van de activiteit worden afgezien.¹⁰³ Verder is kennis en kunde van de school van belang. Door de specifieke kennis en kunde die een school heeft op dat gebied, kun je haar niet vergelijken met een gemiddeld mens. Dit werkt dus verzwarend voor een school. Dit komt naar voren in het vonnis *Bijlefeld/Vereniging van Scholen met de Bijbel voor Basisonderwijs in de Noordoostpolder* waarin de rechter stelt dat een school over zodanige voorzieningen beschikt, dat de leerlingen zo weinig mogelijk kans op schade zullen hebben. Daarbij mogen aan een school – als pedagogisch deskundige organisatie bij uitstek – zwaardere eisen gesteld worden dan aan bijvoorbeeld de moeder van het klasgenootje bij wie een leerling na schooltijd gaat spelen.¹⁰⁴

Het tweede hoofdcriterium is ‘het risico’. Hierbij dient te worden gekeken naar de schadesoort bij het bepalen van de zwaarte van de zorgplicht. Bij een risico op letselschade is de zorgplicht van een school zwaarder, dan wanneer er een risico is op zaakschade. Een school aansprakelijk willen stellen voor letselschade of immateriële schade is het meest voorkomend, waardoor de zorgplicht van een school niet licht is te noemen. Echter, de zorgplicht van een school bij gewone ongevallen is minder zwaar dan de zorgplicht bij het bewegingsonderwijs. Daarnaast dient ook gekeken te worden naar hoe groot de kans was op een ongeval en/of schade.¹⁰⁵ Indien een school meer risico neemt dan redelijkerwijs verantwoord is, kan zij voor de ontstane schade aansprakelijk worden gehouden.¹⁰⁶ In het vonnis *X/Larenstein* moesten leerlingen op tafels gaan zitten, omdat er onvoldoende stoelen in het lokaal aanwezig waren. Dit zorgde ervoor dat een leerling achterover van de tafel viel. De rechter stelt hierbij dat de school erop bedacht moet zijn dat leerlingen niet erg geneigd zullen zijn zich veel rekenschap te geven van mogelijke gevaarlijkheid van het zitten op tafels. In die zin moest zij met een zekere mate van eigen onvoorzichtigheid van haar leerlingen rekenen en

¹⁰³ Pajmans 2013, p. 247.

¹⁰⁴ Rb. Zwolle 27 januari 1999, ECLI:NL:RBZWO:1999:AI9866, r.o. 4.3.

¹⁰⁵ Pajmans 2013, p. 250-251.

¹⁰⁶ Rb. Zwolle 27 januari 1999, ECLI:NL:RBZWO:1999:AI9866, r.o. 4.3.

haar gedragingen daarop mede afstemmen.¹⁰⁷ Bij het organiseren van activiteiten dient een school altijd te kijken welke schade voorzienbaar is en welke maatregelen zij kunnen nemen om schade te voorkomen. Als een bepaalde activiteit vaker plaatsvindt en nooit tot incidenten heeft geleid, dan is eventuele schade minder voorzienbaar, dan wanneer er iedere keer schade ontstaat bij die activiteit.¹⁰⁸

Het derde hoofdcriterium is de ‘afwendbaarheid van het risico’. Hierbij wordt gekeken naar de voorzorgsmaatregelen die verwacht mogen worden van een school om ongevallen en schade te beperken. Hierbij dient ook gekeken te worden naar de financiële middelen die een school heeft voor het treffen van bepaalde voorzorgsmaatregelen en het effect van de genomen voorzorgsmaatregelen. Toezicht houden is hier ook een onderdeel van, maar daarbij dient wel opgemerkt te worden dat het niet zo is dat iedere onregelmatigheid kan worden opgemerkt.¹⁰⁹ Dit volgt bijvoorbeeld ook uit het arrest *VVAA Schadeverzekering/Stichting Nutsschool-Oost* nadat tijdens de ochtendpauze op het schoolplein een ongeval heeft plaatsgevonden. Het Hof stelt hier voorop dat op een speelterrein waar zich een groep van ongeveer veertig normaal begaafde kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 7 jaar bevindt, een verantwoorde wijze van surveilleren niet inhoudt dat steeds op elk kind direct toezicht wordt gehouden zodanig dat elke onregelmatigheid direct wordt opgemerkt en dat direct kan worden ingegrepen. Het stellen van een dergelijke eis gaat de maatschappelijke zorgvuldigheidsnormen te boven.¹¹⁰

Het vierde hoofdcriterium is ‘het gedrag en de persoon van de leerling’. In hoeverre kan een school verwachten dat een leerling (on)oplettend en (on)voorzichtig handelt? Hierbij dient rekening te worden gehouden met bijvoorbeeld de leeftijd, leercapaciteiten en het karakter van de leerling.¹¹¹ In het vonnis *Bijlefeld/Vereniging van Scholen met de Bijbel voor Basisonderwijs in de Noordoostpolder* gaf de rechter aan dat de toezichthouder er rekening mee had moeten houden dat het jonge kinderen betrof in de kleuterleeftijd, die in hun speelgedrag zeer impulsief en onverwacht kunnen handelen.¹¹²

De tweede fase die de zorgplicht voor gewone ongevallen invult, is de fase van uitvoering. Hier gaat het om het handelen van de school tijdens de activiteit. Hierbinnen valt ook het toezicht houden en daarnaast het ingrijpen op het moment dat dit nodig is. De vormen van

¹⁰⁷ Rb. Arnhem 7 mei 2003, ECLI:NL:RBARN:2003:AF9110, r.o. 14.

¹⁰⁸ Paijmans 2013, p. 251-252.

¹⁰⁹ Paijmans 2013, p. 253-257.

¹¹⁰ Hof 's-Hertogenbosch 7 september 2000, ECLI:NL:GHSHE:2000:AA7344, r.o. 4.6.

¹¹¹ Paijmans 2013, p. 259.

¹¹² Rb. Zwolle 27 januari 1999, ECLI:NL:RBZWO:1999:AI9866, r.o. 4.4.

toezicht zijn reeds in paragraaf 2.5.1 uiteengezet bij de fase van uitvoering in het bewegingsonderwijs. Een voorbeeld waarin de school tijdig had moeten ingrijpen is het vonnis *Fortis ASR Schadeverzekering/Vereniging voor Christelijk Onderwijs op Reformatorische Grondslag in Oost-Friesland*. Hier stelt de rechter dat de toezichthouders van de school onvoldoende toezicht hebben gehouden op de leerlingen die na het schoolzwemmen zo het complex uit konden rennen. Daarbij werd geconcludeerd dat de school niet alles heeft gedaan wat in haar vermogen lag om ongelukken te voorkomen, omdat een van de toezichthouders bijvoorbeeld eenvoudig voor de deur had kunnen gaan staan om de leerlingen tegen te houden.¹¹³

Ten derde is er de fase van nazorg tijdens gewone ongevallen op school. Hierbij gaat het erom dat de school, indien een ongeval heeft plaatsgevonden, adequaat handelt en de schade niet onnodig vergroot. Hierbij geldt hetzelfde als in paragraaf 2.5.1 is uiteengezet bij de fase van nazorg in het bewegingsonderwijs.¹¹⁴

Bovenstaande laat zien dat Paijmans de zorgplicht voor scholen omtrent (gym)ongevallen opdeelt in drie fasen, namelijk de fasen van voorzorg, uitvoering en nazorg. Voor de fase van voorzorg heeft Paijmans een specifieke toetsingsmaatstaf geformuleerd waaraan rechters kunnen toetsen of scholen wel de juiste maatregelen hebben genomen voorafgaand aan een activiteit. De fase van uitvoering ziet op het houden van toezicht en het ingrijpen bij ongeregelde heden. Daarbij is het in het bewegingsonderwijs belangrijk dat de gymdocent de zorgvuldigheid in acht neemt die van een redelijk bekwaam en redelijk handelend docent bewegingsonderwijs mag worden verwacht. De fase van nazorg ziet op de handelingen nadat een ongeval heeft plaatsgevonden.

2.7 Kwaliteit van het onderwijs

Op grond van artikel 23 van de Grondwet is onderwijs een voorwerp van de aanhoudende zorg der regering. Er is in Nederland recht op onderwijs. Het geven van onderwijs is vrij, behoudens het toezicht van de overheid en, voor wat bij de wet aangewezen vormen van onderwijs betreft, het onderzoek naar de bekwaamheid en de zedelijkheid van hen die

¹¹³ Rb. Leeuwarden 29 november 2006, ECLI:NL:RBLLE:2006:AZ3149, r.o. 4.1 en 4.3.2.

¹¹⁴ Paijmans 2013, p. 264.

onderwijs geven, een en ander bij de wet te regelen.¹¹⁵ Verder stelt de overheid deugdelijkheidseisen die minimumeisen bevatten voor de inrichting van scholen.¹¹⁶

Een school, zowel in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs, dient zelf zorg te dragen voor de kwaliteit van het onderwijs op school.¹¹⁷ In het basisonderwijs wordt daaronder in ieder geval het uitvoeren van het stelsel van kwaliteitszorg verstaan.¹¹⁸ Dit stelsel omvat het bewaken dat leerlingen een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doorlopen en dat het onderwijs wordt afgestemd op de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen, mede met behulp van het leerling- en onderwijsvolgsysteem.¹¹⁹ Daarnaast valt het vaststellen van benodigde maatregelen ter verbetering van deze zorg onder dit stelsel.¹²⁰

In het voortgezet onderwijs wordt onder het zorg dragen voor de kwaliteit van het onderwijs de duurzame borging van de kwaliteit van het onderwijspersoneel en het uitvoeren van het schoolplan verstaan.¹²¹ Het beleid dat met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs binnen de school wordt gevoerd, staat vermeld in het schoolplan.¹²² In het schoolplan staat bijvoorbeeld het personeelsbeleid, het onderwijskundig beleid en het beleid met betrekking tot de bewaking en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs.¹²³ Daarbij moet de school vermelden hoe die kwaliteit wordt gerealiseerd en welke maatregelen ter verbetering genomen dienen te worden.¹²⁴

De Onderwijsinspectie doet jaarlijks onderzoek naar het onderwijs aan elke instelling. Het onderzoek wordt verricht aan de hand van de hierboven genoemde processen en plannen. Indien de inspectie een redelijk vermoeden heeft dat de school tekortschiet in de naleving van de wettelijke voorschriften, stelt de inspectie nader onderzoek in. De verbeteringen die de school nadien realiseert, worden door de inspectie na ten hoogste één jaar onderzocht.¹²⁵ De inspectie kan ook uit eigen beweging of op aanwijzing van de Minister een onderzoek instellen.¹²⁶ Indien de inspectie oordeelt dat de kwaliteit van het onderwijs op een school zeer

¹¹⁵ Art. 23 lid 2 Gw.

¹¹⁶ D. Mentink, *Deugdelijkheidseisen en de kwaliteit van wetgeving(sbeleid)*, 1995.

¹¹⁷ Art. 10 WPO juncto art. 23a WVO.

¹¹⁸ Art. 10 WPO.

¹¹⁹ Art. 12 lid 4 sub a WPO.

¹²⁰ Art. 12 lid 4 sub b WPO.

¹²¹ Art. 23a WVO.

¹²² Art. 24 WVO.

¹²³ Art. 24 lid 1 WVO.

¹²⁴ Art. 24 lid 4 WVO.

¹²⁵ Art. 11 WOT.

¹²⁶ Art. 15 WOT.

zwak is, dient de school de ouders van de leerlingen hiervan op de hoogte te stellen.¹²⁷ Indien een school als zwak bestempeld wordt, kun je je afvragen hoeveel waarde jouw diploma dan heeft vergeleken met andere scholieren. Mocht er niets veranderen, kan de Minister ervoor kiezen om de subsidieverstrekking voor de school te staken. Dit kan ertoe leiden dat een school genoodzaakt is te sluiten. Daarnaast kan de stempel van zeer zwak onderwijs ervoor zorgen dat minder kinderen op de school worden aangemeld.

2.8 De zorgplicht van een school bij de kwaliteit van het onderwijs volgens Paijmans

Paijmans heeft voor de zorgplicht vier algemene uitgangspunten geformuleerd, die eerder zijn benoemd in paragraaf 2.4 van dit hoofdstuk. Als we kijken naar de zorgplicht van een school voor de kwaliteit van het onderwijs, zijn deze uitgangspunten ook hier van toepassing. Hierbij wordt wel de kanttekening gemaakt dat het beginsel *loco-in-parentis* minder waarde heeft voor de kwaliteit van het onderwijs, omdat de beroepsmatige mate van zorg van de school niet goed te vergelijken is met de ouderlijke zorg. Het uitgangspunt valt ook niet helemaal weg, omdat onder andere een school geen een-op-een zorg kan of hoeft te betrachten die een ouders doorgaans betracht jegens zijn of haar kind. Paijmans deelt de zorgplicht voor de kwaliteit van het onderwijs op in twee fasen om zo de reikwijdte te bepalen.¹²⁸

2.8.1 Reikwijdte van de zorgplicht in twee fasen

De eerste fase betreft de algemene inspanningen van een school. In deze fase komt ook het beleid, waarover is gesproken in paragraaf 2.7, aan de orde dat de scholen hebben opgesteld omtrent het zorg dragen van de kwaliteit van het onderwijs op hun school. Leerlingen mogen dan ook een bepaalde kwaliteit van het onderwijs verwachten. Zoals in paragraaf 2.7 aangegeven, kan de inspectie scholen aanspreken indien zij niet aan de eisen voldoen. Voor de leerlingen en hun ouders ligt dit anders, omdat ten aanzien van de algemene inspanningen jegens hen een zekere mate van beleidsvrijheid aan de school toekomt. Ten aanzien van vorderingen van leerlingen en hun ouders jegens een school toetst de civiele rechter dan ook terughoudend gezien de beleidsvrijheid van de school. Deze terughoudende toetsing is te zien als inhoudelijke beslissingen van een school, zoals het geven van cijfers of vorderingen tot schadevergoeding vanwege ondeugdelijk onderwijs, aan de rechter worden voorgelegd.¹²⁹

¹²⁷ Art. 45a WPO juncto art. 23c WVO.

¹²⁸ Paijmans 2013, p. 433-434.

¹²⁹ Paijmans 2013, p. 435-437.

Dit is bijvoorbeeld terug te zien in het vonnis *X/Openbare Onderwijsinstelling Het Pallas Athene*¹³⁰, waar een zesde klas VWO leerling het niet eens was met zijn cijfer voor het schoolexamen Nederlands schrijfvaardigheid. De rechter stelt dat het hier gaat om een vakdeskundige beoordeling en dit is in principe aan de desbetreffende vakdocent voorbehouden, waardoor de rechter zich uiterst terughoudend moet opstellen in een beoordeling van die vakkundige beoordeling. In dit soort gevallen wordt in de rechtspraak aangenomen dat er slechts plaats is voor ingrijpen wanneer sprake is van een apert onzorgvuldige beoordeling, bijvoorbeeld blijkend uit een of meer evident grove fouten, danwel indien duidelijk is dat de beoordeling op uiterst onzorgvuldige wijze tot stand is gekomen of de beoordeling duidelijk ongelijk is bij gelijke prestaties. Alleen onder die omstandigheden kan sprake zijn van onrechtmatig handelen.¹³¹

Een ander voorbeeld is het vonnis *X/Stichting Scholen van het Rozenkruis* waarin de ouders van een leerling schadevergoeding vorderen omdat zij vinden dat de school tekort is geschoten in de nakoming van de onderwijsovereenkomst en/of onrechtmatig heeft gehandeld.¹³² Bij de beoordeling hiervan dient te worden gelet op de concrete omstandigheden van het geval, de wettelijk verplichtingen uit het schoolplan, de normen die zijn gesteld in de WPO en in het bijzonder of de school de leerling heeft opgeleid en begeleid zoals van een redelijk bekwame en redelijk handelende school mocht worden verwacht.¹³³ Daarbij wordt gesteld dat de rechtbank terughoudend moet toetsen indien de gevraagde beoordeling raakt aan de vrijheid van het onderwijs.¹³⁴

De tweede fase ziet op de concrete maatregelen die een school neemt (of nalaat te nemen) ten aanzien van een specifieke leerling. Indien een school een signaal opvangt of zou behoren op te vangen inzake een onderwijsomstandigheid van een leerling, mogen van de school concrete inspanningen worden verwacht jegens deze leerling. Hier geldt volgens Paijmans niet eenzelfde beleidsvrijheid en terughoudende toetsing zoals in de eerste fase. Aangezien de primaire taak en het bestaansrecht van een school het geven van onderwijs is, pleit Paijmans ervoor dat het handelen van een school ten aanzien van de kwaliteit van het onderwijs, in deze fase, getoetst moet worden aan de norm ontwikkeld door de Hoge Raad¹³⁵ te weten aan de

¹³⁰ Rb. Arnhem 9 maart 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BP8106.

¹³¹ Rb. Arnhem 9 maart 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BP8106, r.o. 4.1. Verwijst o.a. naar Rb. Haarlem 17 september 1991, ECLI:NL:RBHAA:1991:AH3709, Rb. Arnhem 3 september 1998, KG 1998, 281, Rb. Roermond 5 september 2005, ECLI:NL:RBROE:2005:AU1994.

¹³² Rb. Amsterdam 27 juni 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BX4929, r.o. 3.1.

¹³³ Hof Arnhem 13 juni 2006, ECLI:NL:GHARN:2006:AY9107.

¹³⁴ Rb. Amsterdam 27 juni 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BX4929, r.o. 4.2.

¹³⁵ HR 9 november 1990, ECLI:NL:PHR:1990:AC1103.

zorg die een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in gelijke omstandigheden zou betrachten.¹³⁶

In de praktijk blijkt dat het lastig is voor leerlingen of ouders om met succes een schadevergoeding te vorderen van een school wegens ondeugdelijk onderwijs. Tot 2013 zijn er slechts vijf vonnissen geweest waarin een vordering tot schadevergoeding werd toegewezen. Hiervan zijn twee vorderingen van ouders van leerlingen in het basisonderwijs en een vordering van een leerling op het voortgezet onderwijs.¹³⁷ In alle drie de gevallen werd de vordering toegewezen omdat de school onvoldoende concrete maatregelen had genomen jegens de leerling die een leerachterstand had opgelopen.¹³⁸

2.9 De analyse van Paijmans in tabellen

Hierboven is ingegaan op de door Paijmans geschetste reikwijdte van de zorgplicht in het algemeen en inzake de drie categorieën. Om deze informatie snel te kunnen raadplegen, zijn drie tabellen opgesteld. Ten eerste is in tabel 2.1 de reikwijdte van de zorgplicht van scholen in het algemeen samengevat. In tabel 2.2 is de reikwijdte van de zorgplicht bij gewone ongevallen en tijdens het bewegingsonderwijs samengevat. Aangezien deze twee categorieën omtrent de reikwijdte veel raakvlakken hebben, zijn deze samen in een tabel gezet. Tot slot is in tabel 2.3 de reikwijdte van de zorgplicht inzake de kwaliteit van het onderwijs samengevat.

Algemeen (voor alle categorieën)				Extra bij (gym)ongevallen
1	2	3	4	5
De zorgplicht voor een school is geen bijzondere, maar <i>een</i> zorgplicht.	De formulering van de zorgplicht dient aangevuld te worden met een zorg voor de kwaliteit van het onderwijs.	De zorgplicht voor een school is een inspanningsverplichting.	De grondslag van de zorgplicht wordt aan de bovenzijde begrensd door het <i>in-loco-parentis</i> -beginsel.	Het is een gegeven dat kinderen spelen en stoeien. <u>Bewegingsonderwijs:</u> Er bestaat een spanningsveld tussen de beoogde motorische ontwikkeling van leerlingen enerzijds en hun (on)veiligheid anderzijds.

Tabel 2.1 Materiële reikwijdte zorgplicht scholen

¹³⁶ Paijmans 2013, p. 441-442.

¹³⁷ Paijmans 2013, p. 403-406.

¹³⁸ Rb. Amsterdam 26 mei 1999, ECLI:NL:RBAMS:1999:AN6249, Rb. Haarlem 25 november 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BK5218, Rb. Breda 11 april 2012, ECLI:NL:RBBRE:2012:BW3199.

Voorzorg	Uitvoering	Nazorg
Toetsingsmaatstaf a. Het gedrag en de persoon van de school - de aard van de gedraging - het belang dat met de gedraging wordt gediend - de kennis en de kunde van de school b. Het risico - de aard van de schade - de hoegrootheid van de kans op schade - de voorzienbaarheid van de schade c. De afwendbaarheid van het risico - de gebruikelijkheid van voorzorgsmaatregelen - de moeite, kosten en bezwaren van voorzorgsmaatregelen - het effect van voorzorgsmaatregelen d. Het gedrag en de persoon van de leerling - de verwachte (on)oplettendheid en (on)voorzichtigheid - karakteristieken van de leerling.	Algemeen toezicht Concreet toezicht	Positieve zijde Negatieve zijde
Extra voor het bewegingsonderwijs		
Nadere normen, veelal bij onderdeel c van de toetsingsmaatstaf: Fase 1: het zo mogelijk voorkomen van ongevallen. Fase 2: het zo nodig beperken van schade indien niettemin een ongeval plaatsvindt.	Handelen met de zorgvuldigheid die van een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in gelijke omstandigheden mag worden verwacht.	

Tabel 2.2 Reikwijdte van de zorgplicht bij gewone ongevallen en ongevallen tijdens het bewegingsonderwijs

Fase 1	Fase 2
De inrichting van een school en het onderwijs. De algemene inspanningen die een school betracht ten aanzien van het geven van onderwijs aan haar leerlingen.	Concrete inspanningen die een school betracht althans hoort te betrachten jegens een specifieke leerling, indien de situatie waarin een leerling zich bevindt daartoe aanleiding geeft.
Trap 1: Beleidsvrijheid voor de school, dus een terughoudende toetsing door de civiele rechter, tenzij het beleid in strijd is met de wet.	Trap 2: Wel een integrale en concrete toetsing door de civiele rechter.

Tabel 2.3 Reikwijdte van de zorgplicht inzake de kwaliteit van het onderwijs

Hoofdstuk 3

De gevallen in de jurisprudentie vanaf 2013

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar het door Paijmans geschetste kader inzake de zorgplicht voor scholen. Dit is aan het einde samengevat in drie tabellen (zie tabel 2.1, 2.2 en 2.3). Paijmans heeft voor haar proefschrift en dus voor het door haar geschetste kader de jurisprudentie tot en met 2012 geraadpleegd. In dit hoofdstuk zal worden gekeken naar de jurisprudentie vanaf 2013 inzake de zorgplicht voor scholen bij het bewegingsonderwijs, gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs. Deze jurisprudentie zal naast de gemaakte tabellen worden gelegd om te kijken welke elementen uit het kader van Paijmans terug te zien zijn in de praktijk. De vraag die ik in dit hoofdstuk beantwoord is: *‘In hoeverre is de gedachtegang van Paijmans omtrent de zorgplicht van scholen terug te zien in de uitspraken vanaf 2013 inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs?’*

3.1 Materiële reikwijdte van de zorgplicht voor scholen in algemene zin

De inhoudelijke reikwijdte van de zorgplicht voor scholen volgens Paijmans is samengevat in tabel 2.1. De eerste vier punten gelden voor alle categorieën die ook in dit hoofdstuk worden behandeld. Het vijfde punt geldt enkel bij de ongevallen tijdens het bewegingsonderwijs en bij de gewone ongevallen.

3.1.1 Een zorgplicht

In de jurisprudentie vanaf 2013 spreken de rechters, indien het gaat over de zorgplicht van scholen tijdens het bewegingsonderwijs of bij de gewone ongevallen, onder andere over een bijzondere zorgplicht.¹³⁹ Echter, in het vonnis *X/Stichting Dunamare Onderwijsgroep*¹⁴⁰ wordt gesproken over de zorgplicht van de gymdocent. Eerder werd in het vonnis *X/Vereniging*¹⁴¹ gesproken over een (bijzondere) zorgplicht, waarbij het woord bijzonder steeds tussen haakjes werd gezet. In het vonnis *X/Stichting Limburgs Voortgezet Onderwijs*¹⁴² wordt de zorgplicht om waar mogelijk aanpassingen te verrichten teneinde het voorkomen dat leerlingen met een beperking niet voor bepaalde voorzieningen in aanmerking komen, niet als

¹³⁹ Zie bijvoorbeeld Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:ROVE:2018:2755 en Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Almere) 31 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3678.

¹⁴⁰ Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184.

¹⁴¹ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707.

¹⁴² Rb. Limburg (zittingsplaats: Maastricht) 4 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:93, r.o. 3.3.

bijzonder aangeduid. Tevens wordt in het arrest *X/Katholieke Scholenstichting Utrecht*¹⁴³ de zorgplicht voor een veilige schoolomgeving niet als bijzonder gekwalificeerd. De reden waarom de zorgplicht in de uitspraken niet als bijzonder wordt aangeduid, heeft mijn inziens niet te maken met het feit dat rechters de zorgplicht niet bijzonder vinden. Het (bijzondere) karakter stond in de uitspraken niet ter discussie, waardoor de rechter het niet nodig zal hebben gevonden dit expliciet te benoemen.

Bij de uitspraken inzake de kwaliteit van het onderwijs wordt niet benoemd dat de zorgplicht bijzonder is. In het arrest *X/Stichting Internationale School Eerde*¹⁴⁴ wordt erkend dat civiele feitenrechters aan de zorgplicht voor de gezondheid en veiligheid van de leerlingen een bijzonder karakter toekennen, maar voor de kwaliteit van het onderwijs wordt dit niet expliciet benoemd. De reden hiervoor is mijn inziens dat de kerntaak van een school het geven van onderwijs is. Dit onderwijs dient aan een bepaalde kwaliteit te voldoen.¹⁴⁵

3.1.2 De formulering

In de uitspraken tot 2013 omtrent de zorgplicht van scholen werd de kwaliteit van het onderwijs niet benoemd bij de definitie van de zorgplicht. In de uitspraken vanaf 2013 inzake het bewegingsonderwijs en de gewone ongevallen gebeurt dit ook niet. Daarin wordt vastgehouden aan de definitie dat op de gymdocent/school een bijzondere zorgplicht rust ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van de leerlingen die aan zijn/haar zorg zijn toevertrouwd en onder zijn/haar toezicht staan.¹⁴⁶

In het arrest *X/Stichting Internationale School Eerde*¹⁴⁷ formuleert het Hof een specifieke zorgplicht voor gevallen waarin een school te maken heeft met een leerling die vanwege een bepaalde beperking, zoals dyslexie, extra hulp nodig heeft:

‘Het gaat hier niet om een zorgplicht voor de gezondheid en veiligheid van de leerlingen, waaraan civiele feitenrechters wel een bijzonder karakter toekennen, maar om een, ook (ortho)pedagogische en (ortho)didactische, zorgplicht voor de kwaliteit van het onderwijs en de bijbehorende leerlingenbegeleiding en hun ondersteuning. Dit moet onder de inspanning

¹⁴³ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 7 augustus 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:7127.

¹⁴⁴ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10195.

¹⁴⁵ Zie hetgeen uiteen is gezet in paragraaf 2.7.

¹⁴⁶ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.1, Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.2, Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.4 en Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Almere) 31 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3678, r.o. 4.4.

¹⁴⁷ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10195.

*van een redelijk bekwame en redelijk handelende onderwijsinstelling gericht zijn op een zodanige ontwikkeling van de leerling dat deze, met zijn ontwikkelingsmogelijkheden en met de redelijkerwijs van hem te vergen inzet, in staat wordt gesteld te voldoen aan de voortgangsnormen en, uiteindelijk, met een redelijke kans van slagen op te gaan voor een bij zijn kwaliteiten en mogelijkheden passend eindexamen. Wanneer een leerling echter achterblijft en niet presteert zoals deze redelijkerwijs zou (moeten) kunnen, dan zal de onderwijsinstelling dit tijdig moeten onderkennen en in het kader van hetgeen in redelijkheid van haar mag worden verwacht, passende en concrete maatregelen dienen voor te stellen en/of te nemen, toegespitst op de specifieke situatie van de individuele leerling.*¹⁴⁸

Deze zorgplicht wordt ook gebruikt in het vonnis *X/Onderwijsinstelling De Kempen*¹⁴⁹ waarbij een leerling vanwege zijn dyslexie moeite heeft met talen en in het vonnis *X/Stichting Lentiz Onderwijsgroep*¹⁵⁰ waar een leerling met steeds erger wordende myopie¹⁵¹ kampt.

3.1.3 Inspanningsverplichting

In allerlei uitspraken is terug te zien dat de zorgplicht voor een school een inspanningsverbintenis is en geen resultaatverbintenis.¹⁵²

Een school moet alle inspanningen verrichten die redelijkerwijze van haar kunnen worden geleverd om een veilig schoolklimaat te bieden.¹⁵³

De inspanningsverplichting van een school zorg te dragen voor de kwaliteit van het onderwijs betekent dat de school aan haar verplichting heeft voldaan als zij bij de uitvoering daarvan de vereiste zorg heeft betracht.¹⁵⁴

Dit wijkt niet af van de gedachtegang in de rechtspraak voor 2013. Dit lag ook niet in de lijn der verwachting, omdat op het moment dat de zorgplicht van een school een resultaatverbintenis zou zijn, dan zou enkel het niet behalen van een resultaat,

¹⁴⁸ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10195, r.o. 5.6.

¹⁴⁹ Rb. Oost-Brabant (zittingsplaats: Eindhoven) 14 februari 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:592.

¹⁵⁰ Rb. Rotterdam (zittingsplaats: Rotterdam) 7 augustus 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:5899.

¹⁵¹ Myopie is bijziendheid.

¹⁵² Bijvoorbeeld Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.3.

¹⁵³ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.4 en Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Almere) 31 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3678, r.o. 4.4.

¹⁵⁴ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136, r.o. 4.3 en Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Haarlem) 22 november 2017, ECLI:NL:RBNHO:2017:9909, r.o. 4.3.

aansprakelijkheid voor de school opleveren.¹⁵⁵ Hier bestaat binnen het werkveld dan ook geen wezenlijke discussie over.¹⁵⁶ Enkel ouders/leerlingen stellen in rechtszaken dat de zorgplicht van een school een resultaatverbintenis is.¹⁵⁷

3.1.4 In-loco-parentis-beginsel

De uitspraken vanaf 2013 benoemen de begrenzing door het beginsel loco-in-parentis, dan wel iets van gelijke strekking, niet expliciet. Voor de uitspraken omtrent de kwaliteit van het onderwijs lag dit in de lijn der verwachting, omdat dit beginsel, zoals aangegeven in paragraaf 2.8, voor deze categorie minder waarde heeft.

Echter, in het vonnis *X/Stichting Limburgs voortgezet onderwijs* geeft de rechter wel een begrenzing aan. De rechter stelt dat de zorgplicht van een school niet zover gaat dat van de school mag worden verlangd dat de leerling in de gelegenheid wordt gesteld om alsnog, maar dan met één-op-één-begeleiding door haar vader, aan de ski-reis deel te nemen, nu niet voldoende zeker is dat de gevreesde risico's worden verminderd.¹⁵⁸

3.1.5 Spanningsveld ongevallen

In de rechtspraak wordt het spanningsveld in het bewegingsonderwijs nog steeds benoemd.¹⁵⁹ Hierbij wordt aangegeven dat gymnastiekoefeningen enerzijds van belang – en gelet op de door de overheid geformuleerde doelstellingen ook verplicht – zijn voor de lichamelijke vorming en ontwikkeling van kinderen, ook al is daaraan uit de aard der zaak een bepaalde mate van gevaar verbonden.¹⁶⁰ Kinderen worden tijdens het bewegingsonderwijs uitgedaagd zich fysiek en motorisch te ontwikkelen. Daarbij past dat kinderen hun mogelijkheden verkennen en daarbij hun grenzen opzoeken om zo onder andere risicocompetentie¹⁶¹ te ontwikkelen.¹⁶² Een school dient anderzijds een veilige omgeving te zijn waarin het risico van

¹⁵⁵ Mits ook aan de overige voorwaarden voor aansprakelijkheid uit art. 6:162 BW is voldaan.

¹⁵⁶ Pajmans 2013, p. 123.

¹⁵⁷ Zie bijvoorbeeld Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10195, r.o. 5.3.

¹⁵⁸ Rb. Limburg (zittingsplaats: Maastricht) 4 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:93, r.o. 3.3.

¹⁵⁹ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.7 en Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.3.

¹⁶⁰ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.5 en Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.6.

¹⁶¹ Het reëel kunnen inschatten van risico's in een situatie gegeven de eigen ervaring en vaardigheden.

¹⁶² Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.4.

letsel zoveel als redelijkerwijs mogelijk dient te worden vermeden.¹⁶³ Dit geldt ook voor activiteiten die worden gepland omtrent schooluitjes.¹⁶⁴

Meer algemeen wordt ook gesteld dat aan elke activiteit of handeling een bepaald risico op het ontstaan van letsel kleeft. De bijzondere zorgplicht van scholen houdt niet in dat leerlingen voor ieder mogelijk risico moeten worden behoed.¹⁶⁵

Voor toestellen op het schoolplein gelden NEN-normen die eisen stellen aan onder meer de veiligheid van een toestel, maar ook de omgeving om bijvoorbeeld de kritische valhoogte te bepalen. Bij het bepalen van die normen wordt rekening gehouden met de kenmerken van kinderspel en de daaraan verbonden risico's. Hierin zit een balans tussen enerzijds de kans voor kinderen om aanvaardbare risico's aan te gaan als onderdeel van een stimulerende, uitdagende en gecontroleerde leeromgeving en anderzijds de noodzaak het kind te vrijwaren van ernstig letsel.¹⁶⁶

3.2 Jurisprudentie inzake het bewegingsonderwijs en de gewone ongevallen

De reikwijdte van de zorgplicht tijdens het bewegingsonderwijs en bij gewone ongevallen is samengevat in tabel 2.2. Hierin is te zien dat de zorgplicht wordt opgedeeld in drie fasen, namelijk de fasen van voorzorg, uitvoering en nazorg. Aangezien de fasen en een groot deel van de tabel gelden voor zowel het bewegingsonderwijs als de gewone ongevallen, worden deze samen behandeld.

In de uitspraken vanaf 2013 is te zien dat rechters ook een driedeling maken indien het gaat om ongevallen tijdens het bewegingsonderwijs of tijdens andere activiteiten. Echter, niet altijd staan alle drie de fasen ter discussie waardoor deze ook niet altijd alle drie worden behandeld.¹⁶⁷ In het vonnis *X/School*¹⁶⁸ en in het vonnis *X/Vivente Stichting voor Christelijk Primair Onderwijs*¹⁶⁹ zie je wel heel duidelijk dat de rechter kijkt naar de fase van voorzorg, uitvoering en nazorg en deze fasen per onderdeel behandelt bij de beoordeling.

¹⁶³ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.5 en Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.6.

¹⁶⁴ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.4.

¹⁶⁵ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.4.

¹⁶⁶ Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167, r.o. 4.6.

¹⁶⁷ Zie bijvoorbeeld Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167 en Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 7 augustus 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:7127.

¹⁶⁸ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712.

¹⁶⁹ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755.

3.2.1 De fase van voorzorg

In deze fase gaat het om de maatregelen die worden getroffen waarover een school voorafgaand aan de activiteit kan nadenken. Voor de toetsing aan de zorgplicht van een school ten aanzien van schade als gevolg van een ongeval heeft Paijmans een specifieke toetsingsmaatstaf geformuleerd. Het toetsen aan de verschillende criteria levert een eindoordeel over de vraag of een school in een bepaalde situatie meer risico heeft genomen dan jegens de leerling redelijkerwijs verantwoord was. In de uitspraken vanaf 2013 is gekeken of de elementen uit deze toetsingsmaatstaf worden gebruikt.

Een toetsing door rechters aan de volledige specifieke toetsingsmaatstaf van Paijmans is niet terug te zien in de uitspraken vanaf 2013. De reden dat dit niet gebeurt, is mijn inziens omdat de toetsingsmaatstaf een afgeleide is van de Kelderluikcriteria. In de uitspraken na 2013 wordt dan ook steeds verwezen naar de criteria uit het *Kelderluikarrest*.¹⁷⁰ Rechters vinden dit al jaren een werkbare maatstaf en lijken voor de zorgplicht van scholen geen specifieke maatstaf nodig te hebben. Echter, bepaalde elementen uit de toetsingsmaatstaf staan wel in uitspraken ter discussie. Dit is gezien het feit dat de toetsingsmaatstaf een afgeleide is van de Kelderluikcriteria dan ook verklaarbaar. De conclusies die door rechters zijn getrokken inzake de verschillende elementen uit het toetsingskader van Paijmans worden hieronder uiteengezet.

Het eerste criteria is het gedrag en de persoon van de school kent. Dit criteria kent drie subcriteria.

De aard van de gedraging

In het vonnis *X/Vereniging*¹⁷¹ en het vonnis *X/Stichting Dunamare Onderwijsgroep*¹⁷² is het tikspel pionnenroof naar het oordeel van de rechtbank niet als gevaarlijk aan te merken, omdat het tikspel ook door kinderen in het basisonderwijs wordt gespeeld en een overzichtelijk, vrij onschuldig en gangbaar tikspel is.¹⁷³ Een gymoefening aan het wandrek waarbij leerlingen het wandrek opklimmen, door het gat tussen de vierde en vijfde sport klimmen, zich vervolgens omdraaien en aan de voorzijde van het wandrek weer naar beneden klimmen, is naar het

¹⁷⁰ Bijvoorbeeld in Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 27 januari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:412, r.o. 4.8, Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.4, Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.6 en Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.4.

¹⁷¹ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707.

¹⁷² Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184.

¹⁷³ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.6 en Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.11.

oordeel van de rechtbank een geschikte oefening voor leerlingen uit groep 7 en 8.¹⁷⁴ Uit het vonnis *X/Stichting SKO Flevoland en Veluwe* volgt dat een gymoefening waarbij leerlingen elkaar van een trapezoïde op een dikke mat moeten duwen een geschikte oefening is voor leerlingen die al met de verschillende onderdelen van deze oefening bekend zijn.¹⁷⁵ Het plaatsen van stepping stones op een schoolplein kan leerlingen uitnodigen om van het ene naar het andere blok te springen, ondanks dat leerlingen ook naar het volgende blok kunnen stappen. Echter, de NEN-normen die gelden voor de stepping stones houden rekening met het spelgedrag van kinderen, waaronder ook eventueel springen, waardoor het plaatsen van de stepping stones niet onrechtmatig is.¹⁷⁶

Het belang dat met de gedraging wordt gediend

Gymlessen worden, naast het verplichte en het gezondheidsaspect, gegeven op scholen voor de vorming en de motorische en mentale ontwikkeling van kinderen. Het buitenspelen in de pauzes en georganiseerde activiteiten buiten de school dragen hier ook aan bij. Dit volgt ook uit de uitspraken vanaf 2013, zoals hierboven uiteen is gezet in paragraaf 3.1.5.

De kennis en de kunde van de school

Niet iedere leerkracht is bevoegd om bewegingsonderwijs te geven. Om dit te mogen doen zijn bepaalde diploma's vereist.¹⁷⁷ ¹⁷⁸ In uitspraken omtrent ongevallen tijdens het bewegingsonderwijs wordt daarom uitdrukkelijk benoemd dat de gymdocent bevoegd is om bewegingsonderwijs te geven.¹⁷⁹ Dit betekent dat door de kennis en de kunde van de docent bewegingsonderwijs ook meer van hem wordt verwacht.

Het tweede criteria is het risico. Ook hier heeft Paijmans drie subcriteria voor geformuleerd.

De aard van de schade

Zoals in paragraaf 2.6.1 benoemd, is de zorgplicht bij een risico op letselschade zwaarder, dan wanneer er een risico op zaakschade bestaat. In de uitspraken vanaf 2013 zijn veel

¹⁷⁴ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.4 en 4.5.

¹⁷⁵ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.5.

¹⁷⁶ Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167, r.o. 4.11.

¹⁷⁷ Zie art. 2 lid 2 sub b WPO.

¹⁷⁸ 'Bevoegdheden bewegingsonderwijs (lichamelijke oefening) in het basisonderwijs', *KVLO* 23 april 2018 en 'Hoe word ik leraar in het voortgezet onderwijs?', *Rijksoverheid.nl*.

¹⁷⁹ Zie bijvoorbeeld Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 27 januari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:412, r.o. 2.2, Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.1 onder c en Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.3.

letselschadesoorten te zien, zoals een breuk in beide polsen en de elleboog,¹⁸⁰ het scheuren van het trommelvlies,¹⁸¹ het scheuren van een nier¹⁸² en het verliezen van een pink.¹⁸³

De hoegrootheid van de kans op schade

Bij het tikspel pionnenroof is de kans op ongevallen en letsel volgens de rechtbank gering.¹⁸⁴ Het beklimmen van en het staan op een trapezoïde bracht geen groter valrisico mee, dan het algemene valrisico – als je ergens op klimt, kun je daar ook vanaf vallen – mede omdat daarbij geen sprake was van een competitie of spelelement.¹⁸⁵ Het kort verlaten van het schoolplein door één van de twee leerkrachten tijdens de pauze, zorgt er niet voor dat het risico op schade wordt vergroot.¹⁸⁶

De voorzienbaarheid van de schade

De leerlingen in de zaak *X/Vereniging* hadden het tikspel pionnenroof al eerder gespeeld. Tijdens de eerdere lessen hebben zich geen incidenten voorgedaan, waardoor de schade niet voorzienbaar was voor de school.¹⁸⁷ Tijdens een uitje met de sportklas naar een klimmuur in de zaak *X/Klimmuur Den Haag/Stichting EBC*¹⁸⁸ valt een leerling van de klimmuur omdat hij de verkeerde karabiner heeft geopend. De kans op een dergelijke (menselijke) fout was in onvoldoende mate voorzienbaar, ook omdat de leerling de overhang al enkele malen probleemloos had beklommen.¹⁸⁹

Het derde criteria is de afwendbaarheid van het risico. Opnieuw heeft Paijmans hiervoor drie subcriteria geformuleerd.

De gebruikelijkheid van de voorzorgsmaatregelen

De rechtbank acht het verklaarbaar dat aan de voorzijde van het wandrek in de zaak *X/School* geen matten neergelegd hoefden te worden, omdat bij een correcte uitvoering van de oefening de leerling door de zwaartekracht op het wandrek blijft liggen.¹⁹⁰ Het gebruik van de dikke mat met daaromheen dunne matjes in het vonnis *X/Stichting SKO Flevoland en Veluwe* was zeer gebruikelijk, omdat leerlingen elkaar van de bank die daarboven hing af moesten duwen.

¹⁸⁰ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 27 januari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:412.

¹⁸¹ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707.

¹⁸² Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167.

¹⁸³ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755.

¹⁸⁴ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.6.

¹⁸⁵ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.5.

¹⁸⁶ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.15.

¹⁸⁷ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015, ECLI:NL:RBZWB:2015:8707, r.o. 3.6.

¹⁸⁸ Concl. mr. Wuisman, ECLI:NL:PHR:2013:BZ5354, bij HR 17 mei 2013.

¹⁸⁹ Concl. mr. Wuisman, ECLI:NL:PHR:2013:BZ5354, bij HR 17 mei 2013, r.o. 4.13.

¹⁹⁰ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.9.

Het gebruik van matten om de trapezoïde heen, was daarentegen niet gebruikelijk omdat de trapezoïdes enkel waren bedoeld om de oefening op een zekere hoogte te kunnen uitvoeren.¹⁹¹ Het positioneren van een gymdocent in het midden van het spel bij een tikspel, dat de gehele gymzaal bestrijkt, wordt door de rechtbank gezien als gebruikelijk en niet onverantwoord, ook al kan dit inhouden dat een onregelmatigheid niet direct wordt opgemerkt.¹⁹² Bij de eerder genoemde stepping stones is het niet noodzakelijk om een valdempende ondergrond te realiseren, omdat er geen gedwongen beweging¹⁹³ wordt veroorzaakt bij het gebruik van de stepping stones.¹⁹⁴ Het, voorafgaand aan een schooluitje, geven van duidelijke instructies aan de leerlingen om risico's te beperken, is gebruikelijk.¹⁹⁵

De moeite, kosten en bezwaren van voorzorgsmaatregelen

Het gebruik van de twistlockkarabiner in de zaak *X/Klimmuur Den Haag/Stichting EBC* is door experts niet de meest aanbevolen wijze van zekering en geniet niet de voorkeur. Echter, het is wel een methode die niet is verboden. Het is daarom onvoldoende om te oordelen dat de klimmuur onrechtmatig heeft gehandeld door de twistlockkarabiner te gebruiken.¹⁹⁶ De veiligheidsinstructies die zijn gegeven tijdens het schooluitje in de zaak *X/Stichting Bravoo* volstaan. Het voert naar het oordeel van de rechtbank te ver om activiteiten tijdens een schooluitje in de duinen in een geheel afgeschermd gebied te laten plaatsvinden of met nog meer toezicht. Dat strookt niet met het karakter van een buitenactiviteit waar kinderen ook een zekere vrijheid moeten hebben om te spelen.¹⁹⁷

Het effect van voorzorgsmaatregelen

De school mag verwachten dat de instructie, dat de leerlingen tijdens een schooluitje naar de Loonse en Drunense duinen de duinpan niet mogen verlaten, voldoende duidelijk is voor een 11-jarige leerling uit groep 8.¹⁹⁸

Het laatste criterium is het gedrag en de persoon van de leerling. Hiervoor heeft Paijmans twee subcriteria geformuleerd.

¹⁹¹ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.5.

¹⁹² Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.22.

¹⁹³ Een gedwongen beweging wordt veroorzaakt op het moment dat het toestel de beweging veroorzaakt. Dit is bijvoorbeeld bij schommels of veertoestellen.

¹⁹⁴ Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167, r.o. 4.6 en 4.7.

¹⁹⁵ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.7.

¹⁹⁶ Concl. mr. Wuisman, ECLI:NL:PHR:2013:BZ5354, bij HR 17 mei 2013, r.o. 2.2.

¹⁹⁷ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.7.

¹⁹⁸ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.7.

De verwachte (on)oplettendheid en (on)voorzichtigheid

Het was voor de klimmuur in de zaak *X/Klimmuur Den Haag/Stichting EBC* niet te verwachten dat de leerling de lus van het zekeringstouw uit de twistlockkarabiner zou halen door de verkeerde karabiner te openen. Het gaat hier namelijk om een menselijk fout. Ook tijdens de oefening had de klimmuur dit niet kunnen verwachten, omdat de leerling de overhang al enkele malen probleemloos had beklommen.¹⁹⁹ De school in de zaak *X/Stichting Bravoo* had niet hoeven verwachten dat de leerling de duinpan zou verlaten, omdat de gegeven instructies voor een 11-jarige leerling van groep 8 voldoende duidelijk waren.²⁰⁰

Karakteristieken van de leerling

In het vonnis *X/School* werd door eisers gesteld dat de oefening op het wandrek niet geschikt was voor de minderjarige omdat een orthopeed de motoriek van de minderjarige niet goed vond en een beperking in de loopbeweging had geconstateerd. De rechtbank is van mening dat deze omstandigheden de school niet had hoeven weerhouden om de leerling de oefening te laten doen, omdat niet is gebleken dat die beperking relevant was voor de uitvoering van de oefening. Daarbij betreft de rechtbank het feit dat de minderjarige in zijn vrije tijd regelmatig aan waterpolo en tennis deed en verder altijd deelnam aan de gymlessen zonder bijzonderheden.²⁰¹ In het vonnis *X/Stichting SKO Flevoland en Veluwe* kijkt de rechtbank ook naar het gegeven dat leerlingen al vanaf de kleutertijd bekend waren met de trapezoïde en dat leerlingen in de leeftijdscategorie van de minderjarige heel goed in staat zijn om een trapezoïde te beklimmen.²⁰² Ook in het vonnis *X/Stichting Dunamare Onderwijsgroep*²⁰³ kijkt de rechtbank naar het feit dat kinderen al op jonge leeftijd en zonder enige instructies tikspelletjes spelen.²⁰⁴ In het vonnis *X/Stichting Lucas Onderwijs*²⁰⁵ werd gesteld dat de minderjarige niet leed aan zodanige fysieke of motorische beperkingen dat zij de stepping stones niet had moeten gebruiken of dat specifiek toezicht noodzakelijk was.²⁰⁶

¹⁹⁹ Concl. mr. Wuisman, ECLI:NL:PHR:2013:BZ5354, bij HR 17 mei 2013, r.o. 2.13 en 2.16.

²⁰⁰ Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.7.

²⁰¹ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.6.

²⁰² Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:774, r.o. 4.5.

²⁰³ Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184.

²⁰⁴ Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.11.

²⁰⁵ Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167.

²⁰⁶ Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167, r.o. 4.12.

3.2.2 De fase van uitvoering

Deze fase ziet op het handelen of nalaten van de school tijdens het bewegingsonderwijs of de activiteit. Hier speelt het toezicht houden een grote rol. Toezicht kan worden opgedeeld in twee vormen, namelijk het algemeen en het concreet toezicht.²⁰⁷

Allereerst volgt uit de rechtspraak nog steeds dat een verantwoorde wijze van toezicht houden niet inhoudt dat steeds op iedere leerling direct toezicht wordt gehouden, zodanig dat elke onregelmatigheid direct wordt opgemerkt en er direct kan worden ingegrepen. Het stellen van een dergelijke eis gaat de maatschappelijke zorgvuldigheidsnorm te boven.²⁰⁸

In de uitspraken vanaf 2013 is gekeken wat rechters ten opzichte van toezicht dan wel verantwoord vinden.

Algemeen toezicht

Ten eerste zal worden gekeken naar het algemeen toezicht. In het vonnis *X/School*, waarbij een leerling uit het wandrek viel, concludeerde de rechter dat het positioneren van de gymleraar aan de zijkant van het wandrek, direct naast de buitenste kolom, zorgt voor voldoende toezicht op de gymoefening.²⁰⁹ Indien een spel de gehele zaal bestrijkt, kan het positioneren van een gymleraar in het midden van het spel worden gezien als een gebruikelijke en verantwoorde wijze van toezicht.²¹⁰ In het vonnis *X/Stichting Vivente* waar een leerling tijdens de pauze met zijn pink tussen een putdeksel kwam, werd geconcludeerd dat het surveilleren door twee leerkrachten op vijftig leerlingen op een overzichtelijk plein niet ongebruikelijk en onverantwoord was. Het feit dat één van de leerkrachten kort het schoolplein heeft verlaten, maakt dit niet anders.²¹¹ Tijdens het schooluitje in het vonnis *X/Stichting Bravoo* waren ongeveer 85 leerlingen aanwezig en daarnaast zes docenten en acht ouders. Daarmee staat vast dat er toezicht was van 14 volwassenen op 85 kinderen, oftewel gemiddeld één volwassene op zes kinderen. Dit moet volgens de rechter als voldoende en adequaat worden beschouwd.²¹²

²⁰⁷ Zie paragraaf 2.5.1 voor de uitleg hiervan.

²⁰⁸ Bijvoorbeeld in Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.22, Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.15 en Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Almere) 31 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3678, r.o. 4.4.

²⁰⁹ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.10.

²¹⁰ Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184, r.o. 4.22.

²¹¹ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.15.

²¹² Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020, ECLI:NL:RBZWB:2020:351, r.o. 3.6 en 3.7.

Concreet toezicht

In bovengenoemd vonnis *X/School* ging het algemeen toezicht over in concreet toezicht op het moment dat de leerling verkeerd om van het wandrek afliep. De gymdocent heeft de leerling hierop aangesproken en de vraag is of de docent de leerling meer had kunnen of moeten begeleiden. Gesteld is dat de gymdocent bij de oefening heeft gehandeld binnen de grenzen van haar zorgplicht en dat zich geen situatie heeft voorgedaan waarin het voor de docent voorzienbaar was dat de gymoefening zonder (verdere) maatregelen ter voorkoming van ongevallen of beperking van de gevolgen daarvan, voor de leerling een verhoogd risico van ernstig letsel meebracht.²¹³

3.2.3 De fase van nazorg

De laatste fase is de fase van nazorg. Deze fase ziet op het handelen van de school nadat een ongeval heeft plaatsgevonden. Deze fase kent volgens Paijmans twee zijden, namelijk de positieve en de negatieve zijde.²¹⁴ De benoeming van deze zijden, is in de uitspraken vanaf 2013 niet terug te zien.

Verder zijn in de uitspraken vanaf 2013 geen gevallen gevonden waarin de rechter concludeerde dat de school onvoldoende nazorg heeft betracht. Er zijn wel een aantal zaken waar door de eisende partij werd gesteld dat de school was tekortgeschoten in de nazorg. Dit was bijvoorbeeld in het vonnis *X/Stichting Vivente*, waarbij de eisende partij stelde dat de school was tekortgeschoten in de nazorg doordat niet tijdig adequate medische hulp is ingeschakeld. De gewaarschuwde BHV'er van de school is namelijk met de leerling naar de huisarts gegaan. De huisarts heeft de leerling vrijwel direct naar het ziekenhuis doorverwezen, waardoor ouders van mening zijn dat de medewerker meteen met de leerling naar het ziekenhuis had moeten gaan. Volgens de rechter gaat het hier om de vraag of de school er in redelijkheid voor had kunnen kiezen om naar de huisarts te gaan. Die vraag wordt door de rechter bevestigend beantwoord, omdat er geen sprake was van een levensbedreigende situatie, de leerkrachten geen medici zijn die de ernst van de situatie moeten kunnen inschatten, de huisarts dichterbij was en bekend is dat een ambulance voor een dergelijk ongeluk niet zal komen.²¹⁵

²¹³ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.10 en 4.11.

²¹⁴ Zie paragraaf 2.5.1 voor de uitleg hiervan.

²¹⁵ Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755, r.o. 4.18.

3.2.4 Extra bij het bewegingsonderwijs

Ten eerste heeft Paijmans voor de zorgplicht inzake het bewegingsonderwijs naast bovenstaande nog twee fasen geformuleerd. Deze nadere normen geven veelal een concrete invulling aan het derde criterium van de toetsingsmaatstaf. Paijmans heeft hier een aantal voorwaarden voor geformuleerd, zoals bijvoorbeeld de bevoegdheid van de docent. In paragraaf 3.2.1 is al ingegaan op normen die ook in deze fasen worden genoemd. Het is mijn inziens daarom overbodig om dit nogmaals te herhalen.

Tot slot dient een docent bewegingsonderwijs te handelen met de zorgvuldigheid die van een redelijk handelend en redelijk bekwaam vakgenoot is gelijke omstandigheden mag worden verwacht. De rechtbank gebruikt deze toetst tot op heden om het handelen van de gymdocent tijdens de gymles te beoordelen.²¹⁶

3.3 Jurisprudentie inzake de kwaliteit van het onderwijs

De reikwijdte van de zorgplicht inzake de kwaliteit van het onderwijs volgens Paijmans is samengevat in tabel 2.3. Hierin is te zien dat deze zorgplicht wordt opgedeeld in twee fasen en dat er een tweetrapstoetsing aanwezig is.

De verhouding tussen een school en een leerling is een wederkerige onderwijsovereenkomst. Waar de school gehouden is deugdelijk onderwijs te verschaffen, dient de leerling zich te houden aan de binnen de school geldende regels.²¹⁷

3.3.1 Fase 1: algemene inspanningen

De eerste fase ziet op de inrichting van het onderwijs. Aan een school komt een zekere mate van beleidsvrijheid toe onder andere bij haar taak om veiligheid, rust en orde op school te bewaken²¹⁸ en bij de beslissing om een leerling wel of niet te bevorderen naar een volgend schooljaar.²¹⁹ Indien er geen wettelijke regels of toetsingskaders zijn, ontstaat er voor de school een (ruime) discretionaire bevoegdheid. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het al dan niet toelaten van een leerling tot een buitenschoolse activiteit.²²⁰

²¹⁶ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712, r.o. 4.2.

²¹⁷ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 26 januari 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:502, r.o. 7.8.

²¹⁸ Hof 's-Hertogenbosch 18 juli 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:3310, r.o. 3.8.

²¹⁹ Rb. Den Haag 24 januari 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:657, r.o. 4.19.

²²⁰ Rb. Limburg (zittingsplaats: Maastricht) 4 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:93, r.o. 3.2.

In het vonnis *X/Stichting voor Christelijk Voortgezet Onderwijs*²²¹ wordt aangegeven dat de rechter op een aantal punten in die zaak slechts marginaal kan toetsen. Ten eerste wordt aangegeven dat de burgerlijke rechter het handelen van de school slechts marginaal kan toetsen.²²² Daarnaast kan de burgerlijke rechter de begeleiding slechts marginaal toetsen. Hierbij wordt mede aangegeven dat de school in beginsel de vrijheid heeft het onderwijs naar eigen bevinden in te richten.²²³ Het handelen inzake het wel of niet bevorderen van een leerling naar een ander niveau kan ook slechts marginaal worden getoetst.²²⁴ Ondanks dat in de rechtspraak niet wordt gesproken over een tweestapstoetsing, laat dit wel duidelijk de door Pajmans geschetste eerste trap zien.

Verder wordt aangegeven dat van de marginale toetsing door de rechter kan worden afgeweken indien opgesteld beleid in strijd is met de wet. In het arrest *X/Christelijk Voortgezet Onderwijs voor Zuidoost-Utrecht*²²⁵ komt dit ook naar voren. Het hof geeft hier aan dat de school weliswaar (in beginsel) de vrijheid heeft om het onderwijs naar eigen bevinden in te richten, en die inrichting kan doorwerken in het onderwijs dat een zieke leerling aangeboden wordt, maar dat neemt niet weg dat het aangeboden onderwijs in de situatie moet voldoen aan het in artikel 6b Wvo neergelegde vereiste dat het adequaat moet zijn. Of de door de school geboden voorzieningen aan deze maatstaf beantwoorden, kan door de burgerlijke rechter ten volle worden getoetst. Daarbij wordt wel een zekere beoordelingsruimte aan de school gelaten die de rechter dient te respecteren.²²⁶

3.3.2 Fase 2: concrete inspanningen

De tweede fase ziet op de concrete inspanningen die een school betracht, althans hoort te betrachten, jegens een specifieke leerling. Wanneer een leerling bijvoorbeeld achterblijvende leerprestaties²²⁷ heeft of kampt met een beperking,²²⁸ dient de school op basis van de zorgplicht concrete inspanningen jegens de leerling te leveren. Hierbij wordt gekeken naar de zorgvuldigheid die van een redelijk handelend en redelijk bekwaam onderwijsinstituut mag

²²¹ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136.

²²² Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136, r.o. 4.3.

²²³ Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136, r.o. 4.3.

²²⁴ Bijvoorbeeld Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:3136, r.o. 4.17 en 4.18 en Rb. Den Haag 24 januari 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:657, r.o. 4.19.

²²⁵ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 25 augustus 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:6245.

²²⁶ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 25 augustus 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:6245, r.o. 4.5.

²²⁷ Bijvoorbeeld in Hof Arnhem-Leeuwarden (locatie: Leeuwarden) 12 juli 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:5715.

²²⁸ Bijvoorbeeld in Rb. Rotterdam (zittingsplaats: Rotterdam) 7 augustus 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:5899.

worden verwacht.²²⁹ Zo behoort een school bijvoorbeeld te weten dat voor een positieve beslissing op een aanvraag voor een rugzakfinanciering een verklaring van de school noodzakelijk is.²³⁰

Een school dient concrete inspanningen te verrichten ten aanzien van een leerling die van school moet worden gestuurd, omdat het niet is toegestaan om twee maal te doubleren op hetzelfde niveau. De wet verplicht scholen in deze situatie, dat enkel tot verwijdering van de leerling kan worden overgegaan, indien de school heeft zorggedragen dat een andere school bereid is de leerling toe te laten.²³¹ Dit hoeft niet per definitie op het voortgezet onderwijs te zijn, ook een toelating op een MBO-opleiding volstaat.²³² Indien, ondanks dat een school bevoegd was om de beslissing tot verwijdering van een leerling te nemen, vanwege de omstandigheden van het geval een (spoedeisend) belang bestaat om een schooljaar voort te zetten op die school, kan van overplaatsing worden afgezien.²³³

Een rechter dient in deze fase niet terughoudend, maar concreet te toetsen. Dit gebeurt aan de hand van de norm van hetgeen van een redelijk handelend en redelijk bekwaam onderwijsinstituut in de gegeven omstandigheden mag worden verwacht.²³⁴ Bij de invulling van die norm kunnen de wettelijke bepalingen, alsook het eigen beleid van een school een rol spelen.²³⁵

3.4 Overzicht

In dit hoofdstuk zijn de uitspraken vanaf 2013 omtrent de zorgplicht van scholen in het bewegingsonderwijs, bij gewone ongevallen en omtrent de kwaliteit van het onderwijs naast de tabellen uit paragraaf 2.9 gelegd. Gekeken is of hetgeen in de tabellen wordt weergegeven, is terug te zien in de rechtspraktijk. In onderstaande tabellen (tabel 3.1 en 3.2) wordt een overzicht gegeven van de manier waarop rechters in de uitspraken vanaf 2013 omgaan met de zorgplicht van scholen in de drie categorieën.

²²⁹ Bijvoorbeeld in Hof Den Haag 9 april 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ6073 en Rb. Oost-Brabant (zittingsplaats: Eindhoven) 14 februari 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:592, r.o. 4.2.

²³⁰ Hof Den Haag 9 april 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ6073, r.o. 17.

²³¹ Art. 27 lid 1 WVO.

²³² Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 2 april 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:2890.

²³³ Rb. Gelderland (zittingsplaats: Arnhem) 19 september 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:4030, r.o. 4.15.

²³⁴ Bijvoorbeeld in Rb. Oost-Brabant (zittingsplaats: Eindhoven) 14 februari 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:592, r.o. 4.2 en Rb. Midden-Nederland (locatie: Utrecht) 14 april 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:1484, r.o. 3.8.

²³⁵ Hof Amsterdam 8 oktober 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3616, r.o. 3.6.

Zorgplicht inzake gewone ongevallen en het bewegingsonderwijs		Extra bij het bewegingsonderwijs
1	Er is sprake van een bijzondere zorgplicht	De gymdocent dient de zorgvuldigheid in acht te nemen die van een redelijk handelend en redelijk bekwaam vakgenoot in gelijke omstandigheden mag worden verwacht.
2	Het gaat hier om een zorgplicht voor de gezondheid en veiligheid van leerlingen.	
3	Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting	
4	Er bestaat een spanningsveld tussen de ontwikkeling en (on)veiligheid van leerlingen.	
5	Verdeling zorgplicht in drie fasen	
6	Toetsing aan de Kelderluikcriteria	

Tabel 3.1 Overzicht criteria uit de jurisprudentie vanaf 2013 inzake de gewone ongevallen en het bewegingsonderwijs

Zorgplicht inzake de kwaliteit van het onderwijs	
1	Er is sprake van een zorgplicht
2	Het gaat hier ook om een zorgplicht voor de kwaliteit van het onderwijs
3	Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting
4	De school heeft een zekere mate van beleidsvrijheid
5	De civiele rechter toetst terughoudend, tenzij er strijd is met de wet, dan is er sprake van een volle toetsing.
6	Concrete toetsing vindt plaats naar de norm van hetgeen van een redelijk handelend en redelijk bekwaam onderwijsinstituut in de gegeven omstandigheden mag worden verwacht.

Tabel 3.2 Overzicht criteria uit de jurisprudentie vanaf 2013 inzake de kwaliteit van het onderwijs

Hoofdstuk 4 Vergelijkingen

In hoofdstuk 2 is het onderzoek van Paijmans inzake de zorgplicht van scholen in het bewegingsonderwijs, bij gewone gevallen en bij de kwaliteit van het onderwijs uiteengezet. In hoofdstuk 3 is gekeken naar uitspraken die in die categorieën zijn gepubliceerd na het onderzoek van Paijmans. In dit hoofdstuk zal worden gekeken of er een verklaring is voor eventuele veranderingen die zijn ontstaan vanaf 2013 ten opzichte van daarvoor. De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is: *‘Wat zijn punten van discussie naar aanleiding van het verschil in de rechtspraak omtrent de zorgplicht van scholen tussen de uitspraken in de periode voor 2013 en vanaf 2013?’*

4.1 De (bijzondere) zorgplicht

In de rechtspraak wordt sinds het arrest *Geervliet/Staat*²³⁶ inzake de zorgplicht van scholen gesteld dat op een leraar een bijzondere zorgplicht ten aanzien van de gezondheid en de veiligheid van leerlingen, die aan zijn zorg zijn toevertrouwd en onder zijn toezicht staan, rust. In het geval van het bewegingsonderwijs en zwemlessen geldt deze zorgplicht eens te meer, nu als een feit van algemene bekendheid mag worden beschouwd, dat de kans op ongevallen bij dergelijke lessen in het algemeen groter is.²³⁷ Paijmans stelt dat deze zorgplicht niet aangeduid dient te worden als een bijzondere zorgplicht, maar als *een* zorgplicht. In de rechtspraak wordt tot op heden nog steeds gesproken over een bijzondere zorgplicht.

Een andere instantie die ook te maken heeft met een bijzondere zorgplicht is bijvoorbeeld de bank.²³⁸ Deze zorgplicht geldt jegens particuliere, niet professionele cliënten. Dit is in het arrest *Rabobank/Everaars*²³⁹ van de Hoge Raad voor het eerst benoemd en in latere uitspraken is dit verder uitgewerkt.²⁴⁰ Deze zorgplicht is bijzonder gezien de zeer grote risico's die aan een transactie verbonden kunnen zijn. Deze vloeit voort uit de eisen van redelijkheid en billijkheid, naar de aard van de contractuele verhouding. De omvang van de zorgplicht hangt af van de omstandigheden van het geval, zoals de inkomens- en vermogenspositie, deskundigheid van de cliënt, het toezicht van de bank op naleving en of de bank de cliënt regelmatig heeft ingelicht.²⁴¹

²³⁶ Rb. Alkmaar 19 augustus 1982 en 9 juni 1983, ECLI:NL:RBALK:1983:AC0910.

²³⁷ Rb. Alkmaar 19 augustus 1982 en 9 juni 1983, ECLI:NL:RBALK:1983:AC0910, r.o. 14.

²³⁸ I. de Vré, De bijzondere zorgplicht van financiële dienstverleners zonder toezicht, *Rechtspraak.nl*.

²³⁹ HR 23 mei 1997, ECLI:NL:HR:1997:AG7238.

²⁴⁰ HR 26 juni 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2686 en HR 11 juli 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF7419.

²⁴¹ HR 11 juli 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF7419, r.o. 3.6.3.

Voor bijvoorbeeld een ziekenhuis geldt geen bijzondere zorgplicht. De rechter toetst in dit soort zaken aan de zorgplicht voor een hulpverlener die voortvloeit uit artikel 7:453 BW.²⁴² Hierin staat dat de hulpverlener bij zijn werkzaamheden de zorg van een goed hulpverlener in acht moet nemen en daarbij moet handelen binnen overeenstemming met op hem rustende verantwoordelijkheid, voortvloeiende uit de voor hulpverleners geldende professionele standaard. Verder toetst de rechter of de hulpverlener de zorg betracht die een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in dezelfde omstandigheden zou hebben betracht.²⁴³

Zoals in paragraaf 3.1.1 aangegeven is het mijn inziens verklaarbaar dat de zorgplicht inzake de kwaliteit van het onderwijs niet aangemerkt wordt als bijzonder, omdat dit behoort bij de kerntaken van een school.²⁴⁴ Dit is vergelijkbaar met het bovengenoemde voorbeeld van het ziekenhuis, omdat het verlenen van hulp daar de kerntaak is van de hulpverlener. In het geval van ongevallen tijdens bijvoorbeeld de pauze is dit anders. De kerntaak van een docent is het geven van onderwijs. Surveilleren op een schoolplein valt daar niet onder, want daar is de zorgplicht meer gericht op de veiligheid dan op kwaliteit. Een school heeft te maken met een jonge kwetsbare doelgroep die misschien nog niet altijd in staat zijn bepaalde risico's in te schatten. De keuze om de zorgplicht voor scholen bij gewone ongevallen bijzonder te noemen, is mijn inziens dus te verklaren. Het bewegingsonderwijs zit een beetje tussen beide categorieën in. De gymdocent is namelijk ook opgeleid tot het geven van bewegingsonderwijs, wat dus ook zijn kerntaak is en zich dus meer richt op het kwaliteitsaspect. Echter, het verhoogde risico op ongevallen en het feit dat leerlingen kwetsbaar zijn, maakt de zorgplicht ten aanzien van veiligheid mijns inziens toch bijzonder.

4.2 Verbreden definitie

Paijmans benadrukt dat de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs, naast de gezondheid en de veiligheid van de leerlingen, ook behoort tot de zorgplicht van scholen. Zij bepleit daarom de volgende formulering als uitgangspunt:²⁴⁵

²⁴² Bijvoorbeeld Hof Leeuwarden 17 april 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BW2983, r.o. 18 en Rb. 's-Gravenhage 23 november 2011, ECLI:NL:RBSGR:2011:BX664, r.o. 4.7.

²⁴³ Bijvoorbeeld Hof Leeuwarden 17 april 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BW2983, r.o. 18.

²⁴⁴ Art. 10 WPO juncto art. 23a WVO.

²⁴⁵ Paijmans 2013, p.121.

‘In het algemeen gesproken rust op een school een zorgplicht jegens haar leerlingen die aan haar zorg zijn toevertrouwd en onder haar toezicht staan. Deze zorgplicht betreft de kwaliteit van het onderwijs alsook de gezondheid en de veiligheid van leerlingen.’

Uit de wet vloeit voort dat een school zorg dient te dragen voor de kwaliteit van het onderwijs.²⁴⁶ In de uitspraken omtrent de zorgplicht van scholen inzake de kwaliteit van het onderwijs miste Paijmans een omschrijving van de zorgplicht die geldt. Uit de uitspraken bleek dat wel wordt uitgegaan van het bestaan van de zorgplicht, maar deze wordt niet afgebakend en expliciet voorop gesteld.²⁴⁷

In het arrest *X/Stichting Internationale School Eerde*²⁴⁸ spreekt het Hof over een specifieke zorgplicht bij een leerling met dyslexie.²⁴⁹ Hierin wordt de kwaliteit van het onderwijs en de bijbehorende leerlingenbegeleiding en hun ondersteuning benoemd. Dit laat zien dat rechters de kwaliteit van het onderwijs zien als onderdeel van de zorgplicht van scholen en dit ook specifiek benoemen in een formulering indien het gaat over leerlingen die om een bepaalde reden meer begeleiding nodig hebben. In latere uitspraken is ook naar deze formulering verwezen.²⁵⁰

4.3 Zorgplicht in fasen

Paijmans deelt een les bewegingsonderwijs, pauzes en andere activiteiten waarbij een risico bestaat op ongevallen op in verschillende fasen, namelijk de fasen van voorzorg, uitvoering en nazorg. In de rechtspraak is te zien dat ook rechters gebruik maken van deze indeling. In het vonnis *X/School*²⁵¹ en het vonnis *X/Vivente Stichting voor Christelijk Primair Onderwijs*²⁵² keek de rechter naar alle drie de fases om te kijken of de school aan de op haar rustende zorgplicht heeft voldaan. Er zijn ook arresten waarbij de rechter enkel één fase of twee fases toetst, omdat over de andere fase(s) geen discussie ontstaat.²⁵³ Mijn inziens zorgt de splitsing voor een overzichtelijke werkwijze. Aangezien in alle drie de fasen de zorgplicht van de school kan worden geschonden, is het belangrijk om deze uit elkaar te halen.

²⁴⁶ Art. 10 WPO en art. 23a WVO.

²⁴⁷ Paijmans 2013, p.120-121.

²⁴⁸ Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10195.

²⁴⁹ Zie paragraaf 3.3, p. 29.

²⁵⁰ Rb. Oost-Brabant (zittingsplaats: Eindhoven) 14 februari 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:592 en Rb.

Rotterdam (zittingsplaats: Rotterdam) 7 augustus 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:5899.

²⁵¹ Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712.

²⁵² Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755.

²⁵³ Bijvoorbeeld in Rb. Limburg (zittingsplaats: Maastricht) 4 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:93 en Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 7 augustus 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:7127.

4.4 De toetsingsmaatstaf van Paijmans

Zoals in paragraaf 2.5.1 uiteengezet heeft Paijmans, aan de hand van het *Kelderluisarrest*, een toetsingsmaatstaf gecreëerd voor de invulling van de zorgplicht van de school. Ondanks dat Paijmans in veel zaken vanaf 2013 als gemachtigde heeft opgetreden, is de specifieke toetsingsmaatstaf niet expliciet terug te zien in de arresten. De toetsingsmaatstaf is afgeleid van de criteria uit het *Kelderluikarrest* en wijkt daar mijn inziens niet wezenlijk vanaf. Rechters kiezen er dan ook voor om de Kelderluikcriteria te gebruiken voor de toetsing.²⁵⁴ Zoals in paragraaf 3.2.1 al is aangegeven, komen de elementen uit de specifieke toetsingsmaatstaf van Paijmans wel terug in de uitspraken vanaf 2013. Dit is mijn inziens verklaarbaar, omdat de toetsingsmaatstaf een afgeleide is van de Kelderluikcriteria en de rechter in een zaak altijd kijkt naar de omstandigheden in dat specifieke geval bij de invulling van de criteria.

4.5 De twee fasen en tweetrapstoetsing

De punten die Paijmans noemt inzake de reikwijdte van de zorgplicht bij de kwaliteit van het onderwijs (zie tabel 2.3) zijn terug te zien in de uitspraken vanaf 2013. Dit is mijn inziens verklaarbaar, omdat dit geen criteria zijn die Paijmans zelf heeft bedacht, maar die een afgeleide zijn van hetgeen wettelijk is vastgelegd. De daadwerkelijke indeling in fasen met een tweetrapstoetsing heeft Paijmans afgeleid uit de door haar geraadpleegde literatuur en jurisprudentie van voor 2013. Rechters benoemen deze indeling in de uitspraken niet expliciet. Dit volgt mijn inziens uit het feit dat het expliciet benoemen van de fase of trap geen meerwaarde heeft. De rechter geeft bijvoorbeeld aan dat de rechter slechts marginaal mag toetsen. Dit is voldoende en duidelijk en het is dus niet nodig om te benoemen dat het hier gaat om trede 1 in de tweetrapstoetsing.

4.6 De uitspraken inzake de zorgplicht van scholen

De arresten na 2013 zorgen niet voor een schrikbarende ommekeer in de manier waarop rechters kijken naar en toetsen aan de zorgplicht van scholen bij (gym)ongevallen en bij de kwaliteit van het onderwijs. Dit komt mijn inziens omdat de altijd door hen gebruikte maatstaf en normen voldoende werkbaar zijn. De overige punten die Paijmans benoemt en die nog steeds worden gebruikt, zijn door haar een afgeleide uit de literatuur en jurisprudentie van voor 2013. Aangezien er bijvoorbeeld geen arrest is gewezen van de Hoge Raad vanaf 2013

²⁵⁴ Bijvoorbeeld in Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755.

waarin ineens een nieuwe denkwijze aan het licht kwam, is het mijn inziens verklaarbaar dat rechters niet anders zijn gaan kijken naar de zorgplicht van de basis- en middelbare scholen inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs.

Hoofdstuk 5

Conclusie

In dit hoofdstuk wordt, naar aanleiding van de vergaarde informatie die uiteengezet is in de voorgaande hoofdstukken, de volgende vraag beantwoord: *'Hoe wordt in de Nederlandse rechtspraak vanaf 2013 gekeken naar de zorgplicht van scholen in het basis- en voortgezet onderwijs inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs naar aanleiding van het door Paijmans geschetste kader voor deze categorieën?'*

5.1 Zorgplicht algemeen

Kinderen van 5 tot 16 jaar hebben in Nederland de wettelijke verplichting om onderwijs te volgen op grond van de Leerplichtwet. Voor jongeren tussen de 16 en 18 jaar geldt een kwalificatieplicht op de grond van de Leerplichtwet. Het verplicht moeten volgen van onderwijs zorgt ervoor dat leerlingen zich in situaties moeten bevinden waar extra risico's op ongevallen bestaan. Dit is aan de orde bij het bewegingsonderwijs, in de pauzes of tijdens schoolactiviteiten. De school heeft ten aanzien van ongevallen tijdens bovenstaande activiteiten een bijzondere zorgplicht ten aanzien van de gezondheid en veiligheid van de leerlingen die aan haar zorg zijn toevertrouwd en onder haar toezicht staan. Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting, omdat een school alle inspanningen moet verrichten die redelijkerwijze van haar kunnen worden gevegd om een veilig schoolklimaat te bieden. Indien het handelen van een leerkracht in de genoemde situaties moet worden beoordeeld, toetst de rechter aan de Kelderluikcriteria.

Daarnaast is een school, op grond van art. 10 WPO juncto art. 23a WVO, verplicht om zorg te dragen voor de kwaliteit van het onderwijs. Dit is ook een inspanningsverplichting.

5.2 Zorgplicht Paijmans

Paijmans definieert de civielrechtelijke zorgplicht van een school als een proactieve plicht tot zorg en actief handelen ten behoeve van het zo mogelijk voorkomen van schade bij leerlingen. Zij stelt dat deze zorgplicht aan de bovenzijde door het *loco-in-parentis*-beginsel wordt begrensd. Daarnaast is zij van mening dat de zorgplicht aangeduid moet worden als *een* zorgplicht en pleit zij ervoor de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs, naast de gezondheid en de veiligheid, toe te voegen aan de definitie van de zorgplicht. Tot slot ziet zij de zorgplicht ook als een inspanningsverplichting.

Tijdens dit onderzoek is gekeken naar de zorgplicht van scholen in drie categorieën, namelijk inzake het bewegingsonderwijs, de gewone ongevallen en de kwaliteit van het onderwijs.

Bij de zorgplicht inzake het bewegingsonderwijs en de gewone ongevallen benadrukt Paijmans dat er een spanningsveld bestaat tussen de beoogde motorische ontwikkelingen van leerlingen enerzijds en hun (on)veiligheid anderzijds. De zorgplicht in deze twee categorieën wordt opgedeeld in drie fasen, namelijk de fasen van voorzorg, uitvoering en nazorg. De fase van voorzorg ziet op de maatregelen die een school voorafgaand aan een activiteit dient te nemen. Hiervoor heeft Paijmans een specifieke toetsingsmaatstaf ontwikkeld die een afgeleide is van de Kelderluikcriteria. De fase van uitvoering ziet op het handelen van de school tijdens de activiteit. Een school dient voldoende – algemeen en concreet - toezicht te houden en in te grijpen indien de situatie daarom vraagt. Voor het bewegingsonderwijs geldt dat de gymdocent de zorgvuldigheid in acht dient te nemen die van een redelijk handelend en redelijk bekwaam vakgenoot in gelijke omstandigheden mag worden verwacht. De fase van nazorg ziet op het handelen van de school nadat een ongeval heeft plaatsgevonden. De school dient hierbij actief te handelen door bijvoorbeeld hulp in te schakelen (positieve zijde), maar dient zich ook te onthouden van handelingen die een schadevergrotenende werking hebben (negatieve zijde).

De zorgplicht voor de kwaliteit van het onderwijs wordt door Paijmans in twee fasen, met een tweetrapstoetsing, ingedeeld. De eerste fase ziet op de algemene inspanningen die een school betracht ten aanzien van het geven van onderwijs aan haar leerlingen. Hierbij hoort trap 1; de school heeft beleidsvrijheid waardoor de civiele rechter terughoudend toetst, tenzij het beleid in strijd is met de wet. De tweede fase ziet op de concrete inspanningen die een school betracht, althans hoort te betrachten, jegens een specifieke leerling, indien de situatie waarin een leerling zich bevindt daartoe aanleiding geeft. Hierbij hoort trap 2; de civiele rechter toetst in deze gevallen wel integraal en concreet. Het handelen van een school dient getoetst te worden aan de zorg die een redelijk bekwaam en redelijk handelend vakgenoot in gelijke omstandigheden zou betrachten.

5.3 Uitspraken vanaf 2013

In de uitspraken vanaf 2013 is ten aanzien van de zorgplicht inzake het bewegingsonderwijs en gewone ongevallen te zien dat rechters de zorgplicht bijzonder blijven noemen. In de definitie omtrent deze categorieën houden zij vast aan het feit dat het gaat om een zorgplicht voor de gezondheid en veiligheid van leerlingen. Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting. Er bestaat in dit soort zaken een spanningsveld tussen enerzijds de lichamelijke ontwikkeling en vorming van leerlingen en anderzijds de (on)veiligheid van de leerlingen. De zorgplicht wordt voor de categorieën opgedeeld in drie fasen, namelijk de fasen

van voorzorg, uitvoering en nazorg. Het toetsen van het handelen van de school wordt gedaan aan de hand van de Kelderluikcriteria. Daarbij wordt bij het bewegingsonderwijs de norm in acht genomen dat een gymdocent de zorgvuldigheid in acht dient te nemen die van een redelijk handelend en redelijk bekwaam vakgenoot in gelijke omstandigheden mag worden verwacht.

Bij de uitspraken omtrent de kwaliteit van het onderwijs wordt de zorgplicht aangeduid als een zorgplicht. In een aantal uitspraken wordt de kwaliteit van het onderwijs, naast de veiligheid en gezondheid, benoemd inzake de definitie van de zorgplicht. Deze zorgplicht is een inspanningsverplichting. Een school heeft een zekere mate van beleidsvrijheid, waardoor er sprake is van een terughoudende toetsing door de civiele rechter. Echter, indien handelen in strijd is met de wet, dan is er wel sprake van een volle toetsing door de rechter. Indien er een geschil is over de concrete inspanningen van een school, toetst de rechter dit naar de norm van hetgeen van een redelijk handelend en redelijk bekwaam onderwijsinstituut in de gegeven omstandigheden mag worden verwacht.

5.4 Verklaring

De door Paijmans geschetste reikwijdte van de zorgplicht in de drie behandelde categorieën heeft niet gezorgd voor een andere benadering bij de beoordeling van de zorgplicht van basis- en middelbare scholen door rechters. Het door haar geschetste toetsingskader wordt in de rechtspraak niet toegepast. Dit heeft mijn inziens te maken met het feit dat er al een goede maatstaf is die voldoende werkbaar is voor rechters, namelijk de Kelderluikcriteria. De specifieke toetsingsmaatstaf van Paijmans is een afgeleide hiervan en wijkt hier mijn inziens niet wezenlijk vanaf. Wel is in de rechtspraak te zien dat rechters gebruikmaken van een indeling in drie fasen en die fasen ook expliciet benoemen. Dit zorgt mijn inziens voor een overzichtelijke werkwijze.

Bibliografie

Literatuur

Binkhorst & Wildeboer

S. Binkhorst & J. Wildeboer, *Handboek personenschade*, Deventer: Kluwer 2018

Bolt & Spier 1996

A.T. Bolt en J. Spier, De uitdijende reikwijdte van de aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad, Preadvies voor de Nederlandse Juristen-Vereniging, Zwolle: W.E.J. Tjeenk Willink 1996

Brekelmans, Dijkgraaf, Van Es, Paijmans, Sameel & Vorstermans 2017

F.H.J.G. Brekelmans, J.P.L.C. Dijkgraaf, M. van Es, B.M. Paijmans, R. Sameel & B. Vorstermans, *Basisboek Onderwijsrecht. Een inleiding op de onderwijswet- en regelgeving in primair en voortgezet onderwijs*, Den Haag: Sdu 2017

IJzerman & Van Schaijk

M.G. IJzermans & G.A.F.M. van Schaijk, ‘Onderzoeken’, in: *Oefening baart kunst*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2007

Paijmans 2013

B.M. Paijmans, *De zorgplicht van scholen. De grondslag en reikwijdte van de civielrechtelijke zorgvuldigheidsnorm van scholen jegens leerlingen* (diss. Utrecht), Deventer: Kluwer 2013

Tjong Tjin Tai 2006

T.F.E. Tjong Tjin Tai, *Zorgplichten en zorgethiek* (diss. Amsterdam UvA), Deventer: Kluwer 2006

Artikelen

Hartman, De Greeff, Verburg, Meijer, Van der Fels, Smith, Visscher 2015

E. Hartman, J.W. de Greeff, L. Verburg, A. Meijer, I.M.J. van der Fels, J. Smith, C. Visscher, *Effecten van fysieke activiteit op cognitie en de hersenen van kinderen in het primair onderwijs*, Groningen: Universitair Medisch Centrum Groningen 2015

Mentink 1995

D. Mentink, *Deugdelijkheidseisen en de kwaliteit van wetgeving(sbeleid)*, 1995

Paijmans 2007

B.M. Paijmans, *Gymongevallen: wanneer is een school aansprakelijk?*, Verkeersrecht 1 juli 2007

Valkenberg & Stam 2019

H. Valkenberg & C. Stam, *Sportblessures in Nederland (cijfers 2018)*, Amsterdam: VeiligheidNL september 2019

Elektronische bronnen

www.kvlo.nl

www.opendata.cbs.nl

www.rijksoverheid.nl

Lijst van gebruikte jurisprudentie

Hoge Raad

HR 5 november 1965, ECLI:NL:HR:1965:AB7079
HR 14 juni 1985, ECLI:NL:HR:1985:AJ5212
HR 9 november 1990, ECLI:NL:HR:1990:AC1103
HR 9 december 1994, ECLI:NL:HR:1994:ZC1576
HR 6 oktober 1995, NJ 1998, 190
HR 23 mei 1997, ECLI:NL:HR:1997:AG7238
HR 26 juni 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2686
HR 11 juli 2003, ECLI:N:HR:2003:AF7419
HR 19 januari 2007, ECLI:NL:HR:2007:AZ0129
HR 17 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN6236
HR 17 mei 2013, ECLI:NL:PHR:2013:BZ5354

Gerechtshof

Hof Arnhem 23 juni 1959 en 31 mei 1960, NJ 1960, 568
Hof Amsterdam 17 juli 1997, ECLI:NL:GHAMS:1997:AJ6483
Hof Arnhem 30 november 1999, ECLI:NL:GHARN:1999:AK4187
Hof 's-Hertogenbosch 7 september 2000, ECLI:NL:GHSHE:2000:AA7344
Hof Arnhem 13 juni 2006, ECLI:NL:GHARN:2006:AY9107
Hof Leeuwarden 17 april 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BW2983
Hof Den Haag 9 april 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:BZ6073
Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 25 augustus 2015,
ECLI:NL:GHARL:2015:6245
Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 26 januari 2016,
ECLI:NL:GHARL:2016:502
Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 12 juli 2016,
ECLI:NL:GHARL:2016:5715
Hof 's-Hertogenbosch 18 juli 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:3310
Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Leeuwarden) 21 november 2017,
ECLI:NL:GHARL:2017:10195
Hof Arnhem-Leeuwarden (zittingsplaats: Arnhem) 7 augustus 2018,

ECLI:NL:GHARL:2018:7127

Hof Amsterdam 8 oktober 2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3616

Rechtbank

Rb. Alkmaar 9 juni 1983, ECLI:NL:RBALK:1983:AC0910

Rb. Haarlem 17 september 1991, ECLI:NL:RBHAA:1991:AH3709

Rb. Arnhem 3 september 1998, KG 1998, 281

Rb. 's-Gravenhage 28 oktober 1998, VR 2000, 156

Rb. Arnhem 28 juli 1994, ECLI:NL:RBARN:1994:AJ6159

Rb. Zwolle 27 januari 1999, ECLI:NL:RBZWO:1999:AI9866

Rb. Amsterdam 26 mei 1999, ECLI:NL:RBAMS:1999:AN6249

Rb. Assen 4 december 2001, ECLI:NL:RBASS:2001:AD6739

Rb. Rotterdam 29 januari 2003, ECLI:NL:RBROT:2003:AR6499

Rb. Maastricht 12 maart 2003, ECLI:NL:RBMAA:2003:AF5913

Rb. Arnhem 7 mei 2003, ECLI:NL:RBARN:2003:AF9110

Rb. Middelburg 30 maart 2005, ECLI:NL:RBMID:2005:AZ5725

Rb. Roermond 5 september 2005, ECLI:NL:RBROE:2005:AU1994

Rb. 's-Hertogenbosch 30 augustus 2006, ECLI:NL:RBSHE:2006:AY7112

Rb. Leeuwarden 29 november 2006, ECLI:NL:RBLEE:2006:AZ3149

Rb. Utrecht 25 juni 2008, ECLI:NL:RBUTR:2008:BD5252

Rb. Zwolle-Lelystad 22 april 2009, ECLI:NL:RBZLY:2009:BI8294

Rb. Haarlem 25 november 2009, ECLI:NL:RBHAA:2009:BK5218

Rb. Utrecht 27 oktober 2010, ECLI:NL:RBUTR:2010:BO1935

Rb. 9 maart 2011, ECLI:NL:RBARN:2011:BP8106

Rb. Utrecht 2 november 2011, ECLI:NL:RBUTR:2011:BU3428

Rb. 's-Gravenhage 23 november 2011, ECLI:NL:RBSCR:2011:BX664

Rb. Breda 11 april 2012, ECLI:NL:RBBRE:2012:BW3199

Rb. Amsterdam 27 juni 2012, ECLI:NL:RBAMS:2012:BX4929

Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 21 augustus 2013,
ECLI:NL:RBMNE:2013:3136

Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 2 april 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:2890

Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 27 januari 2015, ECLI:NL:RBOVE:2015:412

Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 18 november 2015,
ECLI:NL:RBZWB:2015:8707

Rb. Den Haag 23 maart 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:3712
Rb. Den Haag 8 december 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:15167
Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Haarlem) 22 november 2017,
ECLI:NL:RBNHO:2017:9909
Rb. Limburg (zittingsplaats: Maastricht) 4 januari 2018, ECLI:NL:RBLIM:2018:93
Rb. Gelderland (zittingsplaats: Arnhem) 15 januari 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:635
Rb. Den Haag 24 januari 2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:657
Rb. Oost-Brabant (zittingsplaats: Eindhoven) 14 februari 2018, ECLI:NL:RBOBR:2018:592
Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Lelystad) 22 februari 2018,
ECLI:NL:RBMNE:2018:774
Rb. Noord-Holland (zittingsplaats: Alkmaar) 14 maart 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2184
Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 22 maart 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:950
Rb. Overijssel (zittingsplaats: Zwolle) 10 juli 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:2755
Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Almere) 31 juli 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:3678
Rb. Gelderland (zittingsplaats: Arnhem) 19 september 2018, ECLI:NL:RBGEL:2018:4030
Rb. Rotterdam (zittingsplaats: Rotterdam) 7 augustus 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:5899
Rb. Zeeland-West-Brabant (zittingsplaats: Breda) 9 januari 2020,
ECLI:NL:RBZWB:2020:351
Rb. Midden-Nederland (zittingsplaats: Utrecht) 14 april 2020, ECLI:NL:RBMNE:2020:1484

Landelijke Klachtencommissie Onderwijs

LKC 13 februari 2009, 104077, SBO
LK 8 juli 2010, 104530, PO
LK 23 november 2016, 107377, VO